

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hanna Kohrtz

Utomobligatoriska direktkrav

Om skadeståndsanspråk mot medkontrahentens medkontrahent

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: Period 1 HT2016

Innehåll

ABSTRACT	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Teori, metod och material	8
1.5 Centrala begrepp	11
1.6 Forskningsläge	12
1.7 Disposition	13
2 UTOM- OCH INOMOBLIGATORISKT SKADESTÅNDSANSVAR	15
2.1 Inledning	15
2.2 Klassificering av skadeståndsansvar	15
2.3 Skadeståndslagens tillämplighet	16
2.4 Konkurrerande ansvarsgrunder	17
2.5 Ersättningens omfattning och syfte	17
2.5.1 Skadeståndets syfte	17
2.5.2 Skillnader avseende ersättningsgilla skadetyper	19
2.5.3 Ansvarsgrunder	20
2.6 Kvasikontraktuellt ansvar	21
3 UTOMOBLIGATORISKA DIREKTKRAV I PRAXIS	23
3.1 Inledning	23
3.2 Någon allmän kanaliseringsregel existerar inte	23
3.3 Otillåten utomobligatorisk direktkravsrätt	24

3.4	Tillåten utomobligatorisk direktkravs rätt	30
3.5	Tillåten utomobligatorisk direktkravs rätt med begränsningar	34
3.6	Underrättspraxis efter Kommissionsfallet	36
3.7	Rättsfallsanalys	38
3.7.1	Inledning	38
3.7.2	Räckvidden av Kommissionsfallet	39
3.7.3	Avskuren direktkravs rätt vid entreprenadavtal – eller?	41
3.7.4	Betydelsen av kopplade standardavtal	45
3.7.5	Tredjemansavtal som en möjlig förklaringsmodell	47
4	AVTALSINNEHÅLLET BETYDELSE FÖR BEDÖMNINGEN	52
4.1	Inledning	52
4.2	Ansvarsbegränsningar vid utomobligatoriska direktkrav	52
4.3	Korttidspreskription vid utomobligatoriska direktkrav	57
5	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER OCH AVSLUTANDE REFLEKTION	59
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	61
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	65

Abstract

When the debtor of a contract delegates his duty to perform under the contract to a third party, a chain of contracts is created. This type of chain of contracts often appears within construction agreements, when the contractor enters into an agreement with a sub-contractor in order to fulfil his obligations towards the employer. If this third party commits a wrongful act, which causes harm to the creditor, the question arises if the creditor can claim damages from this third party, or if the creditor has to claim damages from his contracting party. The injured party (the creditor) and the tortfeasor (the third party) are not in a contractual relationship with each other, and contractual liability can therefore not be enforced. The next inquiry is whether the injured party can resort to tort claims, based on the Swedish Tort Liability Act, or if the chain of contracts can prevent or affect this claim.

In this thesis, I aim to examine under which circumstances Swedish law allows an injured party to claim damages based on tortious liability from the tortfeasor of the wrongful act, when the two parties are linked together by a chain of contracts. Moreover, I investigate if it is of relevance if the two contractual relationships are based on the same agreed document and whether contractual content such as limitation of liability can affect the possibilities for tortious liability.

By examining case law from the Swedish Supreme Court, I conclude that there is no general rule that bars the injured party to claim damages based on tort liability from the tortfeasor, unless otherwise stated in a contract. However, there are many exceptions from this general conclusion. If the injured party and its debtor have entered into a contract based on the agreed document AB 92, the Swedish Supreme Court has in the case NJA 2007 s. 758 by interpretation of the agreement found that a right to damages based on tortious liability from a third party is excluded. In this thesis, I examine whether the scope of this precedent has been affected by the case NJA 2014 s. 760. Furthermore, I discuss the possibilities, on a general level, of interpreting an agreement between the creditor and the debtor as a third-party beneficiary contract. In conclusion, I find that the possible exceptions are difficult for courts to interpret and that this might lead to an increased number of litigations, if the contracting parties do not chose to regulate the issue in their contracts.

Sammanfattning

Om naturagäldenären i ett avtal delegerar vidare sin prestationsskyldighet enligt avtalet till en tredje part uppkommer en så kallad kontraktskedja. I praktiken är dessa vanligt förekommande, inte minst vid entreprenadavtal där en generalentreprenör kan anlita en mängd olika underentreprenörer för att uppfylla avtalsförpliktelsen mot beställaren. Om en sådan tredje part, det vill säga det bakre ledet av kontraktskedjan, vållar borgenären till avtalet en skada, uppkommer vissa frågor om borgenärens möjlighet att direkt kräva det bakre ledet på skadestånd. Den skadelidande kan ha varierande anledningar till att vilja kräva skadevållaren på ersättning istället för av sin medkontrahent. Den skadelidande och skadevållaren är inte i någon avtalsrelation till varandra och som huvudregel i svensk rätt kan något skadestånd på inomobligatorisk grund inte utgå. Frågan är då om den skadelidande har möjlighet att grunda sitt skadeståndsanspråk mot skadevållaren på ett utomobligatoriskt ansvar enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen eller om förekomsten av en kontraktskedja hindrar eller begränsar en sådan talan.

I denna uppsats undersöker jag under vilka förutsättningar enligt svensk rätt som en skadelidande part kan rikta skadeståndsanspråk på utomobligatorisk grund mot en skadevållare i det bakre ledet av en kontraktskedja, något jag benämner för utomobligatoriska direktkrav. Jag undersöker där särskilt betydelsen av så kallade kopplade standardavtal, det vill säga att likalydande standardavtal är avtalade både i det främre och i det bakre ledet, samt i vilken mån ansvarsbegränsningar och villkor om korttidspreskription kan påverka möjligheten till sådant skadestånd.

Genom denna undersökning finner jag att det inte finns någon allmän kanaliseringsregel som hindrar den skadelidande från att rikta skadeståndsanspråk på utomobligatorisk grund, såtillvida inget annat följer av avtal. Huvudregeln modifieras dock av flera undantag. Ett viktigt sådant är om parterna i det främre ledet gjort standardavtalet AB 92, som används vid utförandeentreprenader, till avtalsinnehåll. Detta följer av NJA 2007 s. 758 och i uppsatsen diskuterar jag prejudikatets räckvidd efter avgörandet NJA 2014 s. 760. Vidare diskuterar jag möjligheten att tolka det främre ledets avtal såsom ett gynnande tredjemansavtal till förmån för det bakre ledet, med innebörden att den skadelidande har avtalat bort sin rätt att vända sig mot skadevållaren på utomobligatorisk grund. Jag finner sammanfattningsvis att de möjliga undantagssituationerna från huvudregeln är svårtolkade och att det kan tänkas ha en processdrivande effekt, om inte parter på förhand reglerar frågan.

Förord

Ett stort tack vill jag rikta till min handledare Eva Lindell-Frantz, för ditt engagemang, dina goda råd och framförallt din uppmuntran genom detta arbete.

Tack till Emma, Erik, Kristin och Johan, för långa luncher och korta diskussioner och allt däremellan.

Tack till repan för kaffe, ett sammanhang och ett aldrig sinande förråd av vänliga öron som lyssnat när uppsatshösten har känts tung.

Tack till bunkern, denna fönsterlösa vrå, och alla ni som gjort mig sällskap där.

Tack till alla vänner, som fått en lång tid i Lund att kännas väldigt kort.

Lund den 4 januari 2017

Hanna

Förkortningar

AB	Allmänna Bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader
ABT	Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten
BKK	Byggandets Kontraktskommitté
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
NL 09	Allmänna leveransbestämmelser för leveranser av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige.
NSAB	Nordiskt speditörförbunds allmänna bestämmelser
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (SFS 1942:740)
SkL	Skadeståndslag (SFS 1972:207)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ett ingånget avtal binder endast parterna. Denna tydliga huvudregel kallas ibland för principen om avtalets subjektiva verkan och utgör gällande rätt i Sverige.¹ Av denna princip följer att en part inte kan rikta inomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot medkontrahentens medkontrahent.² Om ett kontraktuellt skadeståndsansvar inte föreligger kan en skadelidande part normalt kräva ersättning enligt culparegeln i 2 kap. 1 § skadeståndslagen (SFS 1972:207), det vill säga skadestånd på utomobligatorisk grund. Skadeståndslagens regler är, enligt 1 kap. 1 § SkL, tillämpliga om inget annat följer av lag, avtal eller allmänna regler om skadestånd i kontraktsförhållanden. Skiljelinjen mellan ett inom- och ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar är dock inte alltid tydlig. Det är i praktiken vanligt förekommande med olika former av kontraktskedjor, det vill säga att en avtalspart för vidare hela eller delar av sin prestationsskyldighet enligt avtalet till en tredje part. Svenska domstolar har i dessa fall varit i viss mån restriktiva och inkonsekventa med att tillåta en utomobligatorisk skadeståndstalan om skadan har uppkommit i samband med en kontraktskedja.

Denna uppsats kretsar kring ett scenario där vi möter aktörerna *A*, *B* och *C*.³ *A* och *B* ingår ett avtal med varandra, där *A* är borgenär och *B* är naturagäldenär. För att uppfylla sin förpliktelse gentemot *A*, ingår *B* ett avtal med *C*. Genom detta avtal för *B* vidare till *C* hela eller delar av den prestation som *B* har åtagit sig gentemot *A*. Det föreligger således två avtalsrelationer (*A*–*B* och *B*–*C*) som tillsammans bildar en kontraktskedja, men ingen avtalsrelation mellan *A* och *C*. Under genomförandet av sin avtalsförpliktelse vållar *C* skada på *A*:s egendom. *A*, som vill bli ersatt för den förlust som skadan orsakat, kan av varierande anledningar vilja kräva *C* på ersättning istället för sin avtalspart *B*. *C* invänder att *A* har att hålla sig till sin avtalspart *B* och att *C* under alla förhållanden anser att de ansvarsbegränsningar och andra avtalsvillkor som följer av relationen *B*–*C* bör tillämpas.⁴

---

¹ Adlercreutz, Gorton & Lindell-Frantz 2016, s. 163; Ramberg & Ramberg 2016, s. 260. Ett avtal kan dock få rättsverknningar för tredje man, vilket följer i den fortsatta framställningen.

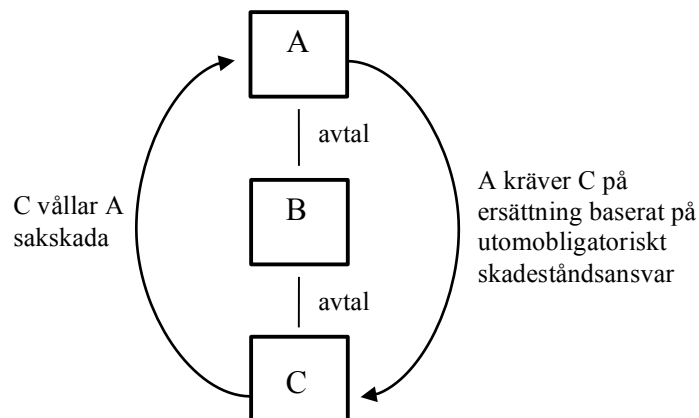
² NJA 1997 s. 44; Hellner, Hager & Persson 2016, s. 131. Inom försäkringsrätten är dock rättsläget annorlunda, jfr NJA 2000 s. 48.

³ Scenariot och beteckningarna har diskuterats av bl.a. Lindskog i sitt tillägg till NJA 2014 s. 760, och idén till uppsatsämne föddes vid läsning av detta tillägg.

⁴ I uppsatsen kommer jag hänvisa till scenariot såsom uppsatsens *grundproblem*. Jag kan rekommendera läsaren att återkomma till definitionen av grundproblemet under den fortsatta läsningen.

Följande skiss illustrerar scenariot:

Problemet kan även åskådliggöras genom att se till parternas intressen. A, som skadelidande, har ett intresse av att bli ersatt för den uppkomna skadan. A:s rätt till ersättning regleras normalt av den utomobligatoriska skadeståndsrätten, där huvudregeln är att den som genom vårdslöshet orsakar annan en skada ska ersätta den.⁵ C, som har ingått ett avtal med B, har ett intresse av att på förhand kunna reglera och begränsa sitt ansvar för skadevällande handlingar. C har som utgångspunkt endast att räkna med inomobligatoriska skadeståndskrav vid sitt utförande av avtals prestationen och har utifrån riskfördelningen i avtalet tecknat försäkring och prissatt sin avtalsprestation.

Högsta domstolen har vid flera tillfällen haft anledning att ta ställning till olika varianter av det ovan beskrivna scenariot.⁶ Någon tydlig rättsregel för hur ansvarsfrågan bör hanteras har domstolen dock inte presenterat, annat än att någon allmän regel som begränsar A:s rätt till ersättning från C inte finns.⁷ I nuläget är det därför till viss del ovisst vad som är att betrakta som gällande rätt när medkontrahentens medkontrahent vållar beställaren av en naturaprestation en skada. Samtidigt är det vanligt förekommande med olika former av avtalskedjor, inte minst i entreprenadavtal, och för de inblandade parterna och dess försäkringsbolag är det av stor vikt att på förhand kunna kalkylera sina åtaganden och dess risker. Avsikten är att denna uppsats ska bidra till att bringa klarhet i denna aktuella fråga.

---

⁵ 2 kap. 1 § SkL.

⁶ Främst NJA 1949 s. 289, NJA 1986 s. 712, NJA 1996 s. 118, NJA 2001 s. 711, NJA 2007 s. 758, NJA 2009 s. 16 och NJA 2014 s. 760.

⁷ NJA 2014 s. 760.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med detta arbete är att undersöka *i vilken mån och under vilka förutsättningar en skadelidande enligt svensk rätt kan rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot en skadevållare i det bakre ledet av en kontraktskedja.*

Det övergripande syftet, som utgör uppsatsens ram, uppfylls med hjälp av några särskilda frågor som uppkommer med anledning av syftet. Dessa kan sammanfattas i följande frågeställningar:

- Har det någon betydelse om kontraktskedjan består av kopplade standardavtal och, om ja, vilket standardavtal det rör sig om?
- Kan avtalsinnehåll, närmare bestämt ansvarsbegränsningar och korttidspreskription, påverka möjligheten till utomobligatoriskt skadestånd?

Uppsatsens syfte och frågeställningar tar sin utgångspunkt i de partsförhållanden och aktörer som har beskrivits i uppsatsens grundproblem. Syftet är i sig inte specifikt för någon viss avtalstyp, men på grund av den rättspraxis som jag undersöker i uppsatsen kommer visst fokus att riktas mot entreprenadrättsliga förhållanden.

1.3 Avgränsningar

Det bör redan inledningsvis påpekas att uppsatsen kan sägas förenkla verkligheten, detta med syfte att göra den mer pedagogisk och för att underlätta en tydlig analys. Förenklingen består främst i att aktörerna begränsas till A, B och C, där C genom sitt vårdslösa agerande har orsakat A sarskada och därpå följande ekonomiska förluster. I verkligheten kan kontraktskedjor innefatta betydligt fler aktörer och vara mer komplexa. I viss mån kommer frågor om grov vårdslöshet och uppsåt att beröras, men endast för att dra problemsituationen till sin spets. För att jämföra skillnaderna mellan inom- och utomobligatoriskt skadeståndsansvar kommer ren förmögenhetsskada kortfattat att beröras, även om det ligger utanför det ovan beskrivna grundproblemet.

Frågor som rör grundläggande skadeståndsrätt, såsom hur culpabedömningen bör göras liksom vad som kan krävas i fråga om adekvat kausalitet behandlas endast mycket översiktligt. Av utrymmesskal berörs inte heller frågor om beviskrav och bevisbördans placering.⁸

---

⁸ För diskussion om bevisbördans placering vid skadestånd inom kontraktsförhållanden jämfört med utomobligatoriska krav, se Hellner 1994, s. 211.

Försäkringsrättsliga frågor tas endast upp i begränsad omfattning för att belysa relevansen av ansvarsförsäkring för parterna. Däremot berör uppsatsen inte andra försäkringsrättsliga frågor, såsom exempelvis tolkning av försäkringsvillkor. Konsumenträttsliga förhållanden behandlas inte i någon större utsträckning, utan jag fokuserar på skadeståndskrav mellan kommersiella parter. Även produktansvar lämnas utanför framställningen. Detsamma gäller skadeståndsansvar för *culpa in contrahendo*.

Avgränsningarna är gjorda delvis av utrymmesskäl, men den främsta anledningen är att jag har försökt utreda uppsatsens grundproblem på ett så stringent och koncentrerat sätt som möjligt.

1.4 Teori, metod och material

Ur metodologisk synvinkel består denna uppsats av två beståndsdelar; en första del som undersöker och systematiserar gällande rätt och en andra del som analyserar och utvärderar rättens innehåll. Dispositionsmässigt integreras delarna med varandra och löper parallellt genom uppsatsen.

I framställningens första del har jag genom att använda mig av erkända rättskällor eftersträvat att beskriva och framförallt systematisera rättens innehåll de lege lata. Det ligger således närmast till hands att kalla min arbetsmetod i denna del för rättsdogmatisk, även om etiketten i sig inte säger mycket om mitt tillvägagångssätt. En rättsdogmatisk metod kan sägas innebära att den gällande rätten rekonstrueras, i bemärkelsen att man bygger om en verklighetsbild.⁹

Det rättsdogmatiska angreppssättet är tydligast i mitt förhållningsätt till rättskällorna, där jag har utgått från rättskällevärdet så som den har beskrivits av Peczenik. Enligt Peczenik rymmer begreppet rättskällor, i en rättsdogmatisk kontext, sådant material som *ska*, *bör* och *får* användas vid lagtolkning och fastställandet av gällande rätt.¹⁰

Nationell lag, i detta fall framförallt skadeståndslagen, tillhör den kategori av rättskällor som *ska* användas vid fastställandet av gällande rätt och kan sägas utgöra ramen för uppsatsens ämne. ”Svaret” på uppsatsens grundproblem och syfte *borde* finnas i 1 kap. 1 § SkL, som anger under vilka förutsättningar lagens regler om utomobligatoriskt skadeståndsansvar kan användas. Föga förvånande ger en studie av enbart denna paragraf inget svar på uppsatsens

---

⁹ Jareborg 2004, s. 2 och 4.

¹⁰ Peczenik 1980, s. 49f.

grundproblem och jag har därför behövt söka mig till andra rättskällor. Det ligger även i ämnets natur; vid tillkomsten av skadeståndslagen framhölls att den utgör en ramlag och det överlämnades till domstolar och senare lagstiftningsarbete att närmare utveckla innebörden av reglerna.¹¹ Vid en studie i skadeståndsrättsliga frågor får därför praxis och juridisk doktrin i vart fall en större betydelse, därmed inte sagt att de bör tillmätas en större auktoritet, än vad som kan sägas gälla för andra rättsområden.¹²

Bland de rättskällor som *bör* användas finns lagförarbeten.¹³ För uppsatsens del har detta främst inneburit förarbeten till skadeståndslagen. Jag har använt mig av uttalanden däri för att tolka 1 kap. 1 § SkL och för att utreda det inom- och utomobligatoriska skadeståndsansvarets inbördes förhållande. Gällande förarbeten till just skadeståndslagen framhåller Bengtsson och Strömbäck att en försiktig inställning bör intas till äldre motiv och hur uttalanden som görs däri förhåller sig till gällande rätt idag. Detta gäller dock framförallt de delar som avser betydelsen av försäkringar och de framtida scenarion som förarbetenas författare skisserar upp.¹⁴ Jag anser att förarbeten mycket väl kan användas som rättskälla i uppsatsen, utan att för den delen övervärdera dess auktoritet.

Den rättskälla som jag har använt mig tveklöst mest utav i uppsatsen är praxis från Högsta domstolen, som enligt Peczenik även den är en rättskälla som *bör* användas.¹⁵ Förklaringen till mitt flitiga användande av praxis är att det är i denna rättskälla som uppsatsens grundproblem har utvecklats, det vill säga att det är domstolars hantering av utomobligatoriska direktkrav vid kontraktskedjor som har föranlett mitt uppsatsämne. Uppsatsens grundproblem lider, enligt mig, viss brist på systematik från rättstillämpningshåll och det har därför varit en av uppsatsens främsta mål att försöka identifiera samband mellan rättspraxis. Att *fastställa* rättens innehåll, det vill säga en av rättsdogmatikens huvuduppgifter, är enligt Sandgren, det samma som att beskriva och systematisera gällande rätt, där systematiseringen innebär att samband, likheter och principer identifieras.¹⁶ Detta har utgjort min arbetsmetod, eller åtminstone *målet* med min arbetsmetod, genom uppsatsen.

Gällande min praktiska hantering av rättsfallen bör följande understrykas. Min redogörelse för omständigheterna i fallen och Högsta domstolens

---

¹¹ Prop. 1972:5 s. 424.

¹² Kleineman 1987, s. 133; Hellner & Radetzki 2014, s. 27.

¹³ Peczenik 1980, s. 49 och s. 118f.

¹⁴ Bengtsson & Strömbäck 2014, s. 23ff.

¹⁵ Peczenik 1980, s. 49f. och s. 121ff.

¹⁶ Sandgren 2015, s. 43.

bedömning har renodlats till att endast beröra uppsatsens grundproblem, detta för att göra uppsatsen mer stringent. Mina referat av rättsfallen kan således närmast liknas vid koncentrat, där jag har destillerat ut frågor som rör uppsatsens grundproblem och applicerat uppsatsens beteckningar på aktörerna. Mina referat ska därför inte på något sätt uppfattas som en fullständig redogörelse för alla omständigheter eller juridiska spørsmål i fallen.

Vidare har jag valt att namnge vissa centrala rättsfall från Högsta domstolen för att på så sätt underlätta för läsaren. Vissa av rättsfallen har sedan tidigare namngetts i doktrin och i senare praxis, och jag har då valt att behålla etablerade namn (såsom "Hamnkransfallet" och "Temarör"). Vissa rättsfall har jag dock döpt på eget bevåg, och jag har då valt att inte döpa fallet utifrån de inblandade parterna utan snarare vad fallet handlade om (exempelvis "Generalentreprenadsfallet"), eftersom jag inte ser någon mening i att framhäva vilka företag som varit inblandade i tvisterna. Av samma anledning benämner jag parterna endast vid mina beteckningar A, B och C. Jag anser också att det fyller en pedagogisk poäng för läsaren.

För att fastställa gällande rätt använder jag mig således av prejudikat från Högsta domstolen. Efter min genomgång av praxis från högsta instans tar jag även upp två underrättsfall. Underrättsfallen används inte för att beskriva gällande rätt, eftersom de inte utgör en rättskälla, utan för att belysa hur underrätter har hanterat NJA 2014 s. 760 och hur de har tolkat gällande rättsläge efter detta fall. För att hitta underrättspraxis har jag använt databasen Rättsbanken på Bisnode InfoTorg Juridik. Under kategorin "Avgöranden" skrev jag i fältet för fria sökord in sökorden *kontraktskedj**, *avtalskedj** och *"utomobligatorisk* direktkrav"*. Sökresultaten avgränsades till fall som meddelats mellan år 2014 – 2016, eftersom jag ville undersöka hur underrätter har tolkat rättsläget efter NJA 2014 s. 760. Jag läste därefter igenom de återstående rättsfallen för att skilja ut de som jag ansåg direkt handlade om uppsatsens grundproblem. Jag är medveten om att det finns en risk att jag genom mina sökord har missat andra relevanta fall. Eftersom syftet med fallen inte är att återge gällande rätt har jag bedömt att det är acceptabelt att mina sökresultat inte kan klassas som fullständiga.

I uppsatsens praxisgenomgång återfinns även en offentliggjord skiljedom. Skiljedomar är i regel inte offentliga och det finns därför, enligt mig, ett inneboende problem att använda en skiljedom som rättskälla i ett vetenskapligt arbete. En enstaka skiljedom kan inte användas för att *fastställa* gällande rätt. Däremot kan en skiljedom användas för att visa hur gällande

rätt har tolkats i praktiken. Jag använder mig således av skiljedomen på samma sätt som fallen från underrätter.¹⁷

Slutligen har jag använt mig av juridisk doktrin, en rättskälla som enligt Peczenik *får* användas.¹⁸ När det gäller uppsatsens andra kapitel, som rör grundläggande frågor om skadeståndsrätt, finns där gott om monografier av erkända författare, exempelvis *Skadeståndsrätt* av Hellner och Radetzki. När det gäller uppsatsens grundproblem har det främst diskuterats i artiklar publicerade i festskrifter och juridiska tidskrifter. Gällande doktrin som rättskälla har jag varit uppmärksam på att särskilja vad som ger uttryck för enskilda författares subjektiva åsikter och tolkningar, och vilka åsikter som det finns stöd för i andra mer auktoritativa rättskällor. Jag har således försökt att relatera uttalanden i doktrin till främst praxis men också förarbetsuttalanden.

I uppsatsen används även Stefan Lindskogs tillägg till NJA 2014 s. 760, som i sin stil och längd närmast kan liknas vid en artikel. Vilket rättskällevärde ett sådant tillägg ska tillmätas är inte helt klart men utgångspunkten är att det inte ingår i prejudikatet.¹⁹ Jag har valt att likställa tillägget med doktrin och bedömt det utifrån ovan nämnda grunder.

Efter att jag har fastställt och framförallt systematiserat gällande rätt övergår jag således till att *analysera* rättens innehåll. Det är i detta avseende min metod innebär att jag rekonstruerar rättens innehåll, och söker finna nya svar och lösningar på uppsatsens grundproblem. Även i denna bemärkelse kan min metod således kallas för rättsdogmatisk.²⁰ I min analys tar jag avstamp i de lösningar som har presenterats i doktrin och utvärderar dessa, men för det sedan vidare till en egen analys.

1.5 Centrala begrepp

I uppsatsen använder jag vissa begrepp frekvent. För att underlätta för läsaren och för att tydligt klargöra vad jag menar med dessa begrepp så redogörs det här hur jag definierar begreppen inom ramen för uppsatsen.

Direktkrav: När begreppet används i uppsatsen avser det utomobligatoriska direktkrav, med innebörden att A vill rikta ett skadeståndskrav mot C på

---

¹⁷ Se vidare Samuelsson 2011, s. 35f. om användandet av skiljedomar i vetenskapliga arbeten.

¹⁸ Peczenik 1980, s. 49f. och s. 138ff.

¹⁹ Calissendorf, Lambertz & Lindskog 2012, s. 317. Det kan framstå som ironiskt att ha bland annat Lindskog själv som källa på detta ställningstagande, men författarnas påstående framstår som okontroversiellt.

²⁰ Jareborg 2004, s. 4.

utomobligatorisk grund istället för att rikta ett inomobligatoriskt direktkrav mot sin avtalspart B.²¹ För att undvika missförstånd vill jag förtydliga att jag inte åsyftar de direktkrav som återfinns i försäkringsrätten.²²

Kontraktskedja: Tre eller flera kontrakt som har länkats samman med syfte att uppfylla det mål som avtalats i ledet A–B. Kontraktskedjan uppstår genom att B delegerar sitt åtagande gentemot A till C.²³

Kopplade standardavtal: En kontraktskedja där avtalsinnehållet i både ledet A–B och B–C utgörs av likalydande standardavtal.

Skadestånd: Ersättning för skada, både på utom- och inomobligatorisk grund. I en strikt mening används begreppet ”skadestånd” traditionellt endast för att beteckna utomobligatoriskt skadestånd²⁴, men jag har valt att använda begreppet i en vidare bemärkelse.

1.6 Forskningsläge

Det finns förhållandevis mycket forskning kring frågor som tangerar denna uppsats grundproblem. Direktkrav i svensk rätt behandlas utförligt i Laila Zackariassons avhandling *Direktkrav – om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*. Utomobligatoriska direktkrav behandlas dock inte alls i avhandlingen.²⁵ Monografier som behandlar skadeståndsrätt i allmänhet, såsom Hellners standardverk *Skadeståndsrätt*, berör endast kortfattat utomobligatoriska direktkrav.

Utomobligatoriska direktkrav enligt denna uppsatsens modell är däremot ett område som inte berörts i monografier i lika stor utsträckning. I en nordisk kontext bör Vibe Ulfbecks avhandling *Kontraktets relativitet* från år 2000 nämnas. Avhandlingen berör dock främst dansk rätt, med vissa komparativa utblickar till bland annat svensk rätt, och publicerades innan flera viktiga rättsfall från Högsta domstolen. För svensk rätts vidkommande har ämnet, särskilt i kölvattnet av NJA 2007 s. 758, främst behandlats i artiklar,

---

²¹ Min definition skiljer sig från den som Zackariasson använder sig utav i sin avhandling, där hon som ett krav uppställer att direktkravet ska vara oberoende av en annan rättsfigur. Utomobligatoriska direktkrav faller därmed utanför hennes definition, som får anses snävare än min. Se Zackariasson 1999, s. 31 och s. 38.

²² Se exempelvis NJA 2000 s. 48, där Högsta domstolen ansåg att ett avtal om rättsskyddsförsäkring utgör ett avtal till förmån för tredje man, där den tredje mannen (i det här fallet ett ombud) har en självständig rätt gentemot försäkringsgivaren.

²³ Bengtsson, Ullman & Unger 2013, s. 119.

²⁴ Hellner & Radetzki 2014, s. 23.

²⁵ Att utomobligatoriska direktkrav inte berörs hänger ihop med Zackariassons definition av begreppet ”direktkrav”, se Zackariasson 1999, s. 38 samt ovan i not 21.

publicerade i festskrifter och i juridiska tidskrifter.²⁶ Även Lindskogs eget yttrande i NJA 2014 s. 760 får anses vara ett viktigt bidrag till den juridiska debatten.

I denna uppsats har jag utgått från den ovan nämnda forskningen, men jag har därutöver försökt att systematisera praxis och åsikterna därom i doktrin. Jag anser att ett sådant helhetsgrepp, där jag inte endast diskuterar rättsfallen isolerat utan analyserar dem i ett sammanhang, fyller en lucka i den tidigare forskningen.

1.7 Disposition

Jag har i uppsatsen genomgående valt att göra en löpande analys och avslutar med en kortare sammanfattande analys och slutsatser. Gällande rättsfallen analyseras dessa först i samband med att de refereras, därefter analyserar jag i det efterföljande kapitlet hur de olika rättsfallen ska förstås i ett sammanhang. En alternativ disposition hade naturligtvis varit att ha en renodlat deskriptiv del och en renodlat analytisk del, vilket troligen hade haft en pedagogisk poäng. Jag anser dock att den valda dispositionen möjliggör en djupare analys och att tyngdpunkt kan läggas på de, enligt min mening, juridiskt intressanta och i viss mån mer komplicerade frågorna.

Efter detta inledande kapitel följer ett avsnitt om utom- och inomobligatoriskt skadestånd. I det kapitlet belyser jag de grundläggande skillnaderna – och likheterna – mellan de två skadeståndssituationerna. Kapitlet har närmast karaktär av en repetition av vissa grundläggande skadeståndsrättsliga spörsmål men fyller en viktig funktion för den fortsatta framställningen.

I uppsatsens tredje kapitel redogör jag för och analyserar hur utomobligatoriska direktkrav har behandlats i praxis. Detta kapitel utgör till stor del uppsatsens kärna. Avsnittet är inte disponerat kronologiskt utan istället tematiskt, med utgångspunkt i huruvida en utomobligatorisk talan riktad mot C har godtagits. Avsikten med denna uppdelning är att underlätta för den därpå följande analysen och göra den mer pedagogisk och tillgänglig för läsaren. Nackdelen är att det vid en första läsning kan vara svårt för en läsare som sedan tidigare är obekant med rättsfallen att följa med i hänvisningar fallen emellan.

I det fjärde kapitlet diskuterar jag betydelsen av avtalade ansvarsbegränsningar och regler om preskription i relationerna A–B samt B–C och vilken betydelse de kan få för A:s möjlighet att rikta krav mot C.

---

²⁶ Framförallt Johansson 2010, Lindskog 2010, Kleineman 2012 samt Munukka 2014.

Utgångspunkten för detta kapitel är främst de rättsfall som refererats och analyserats i kapitel 3, men det tas även upp ytterligare ett rättsfall från Högsta domstolen.

Uppsatsens avslutas med en sammanfattning av de slutsatser som har presenterats fortlöpande genom uppsatsen.

Inför den fortsatta läsningen bör något sägas om mitt användande av fotnoter. Även om uppsatsen riktar sig till läsare med grundläggande kunskaper i entreprenadrättsliga begrepp, så har jag valt att använda förklarande fotnoter för entreprenadrättsliga förtydliganden. Anledningen är att jag vill underlätta för läsaren utan att tynga ner huvudtexten. Även i andra fall än vid entreprenadrättsliga begrepp kan fotnoter vara utförliga och innehålla ytterligare information än huvudtexten. Jag har här gjort bedömningen att informationen inte är nödvändig för att besvara de frågor som behandlas i uppsatsen, men att den kan vara av intresse för läsaren.

2 Utom- och inomobligatoriskt skadeståndsansvar

2.1 Inledning

I det följande kapitlet utreder jag de grundläggande skillnaderna mellan inom- och utomobligatoriskt skadeståndsansvar samt illustrerar vissa problem som kan uppkomma i gränslandet där emellan. Jag kommer här att belysa hur ett kontrakt mellan två parter både kan ha en spärrande effekt och öppna upp dörrar för den skadelidande partens talan om ersättning från skadevållaren. I kapitlet berör jag inte uppsatsens grundproblem, men avsnittet fyller en funktion i att ge läsaren en förståelse för den vidare framställningen.

2.2 Klassificering av skadeståndsansvar

Skadeståndsansvar som följer av ett avtalsförhållande betecknas i doktrinen som ett inomobligatoriskt ansvar. När det inte föreligger något avtalsförhållande mellan skadevållaren och den skadelidande används istället begreppet utomobligatoriskt ansvar.²⁷ I vissa fall är det vanskligt att dra en skarp skiljelinje mellan inom- och utomobligatoriskt skadeståndsansvar, eller som Hellner uttrycker det: ”[d]et är ofta ett kontraktsförhållande eller liknande som sätter två parter i en sådan kontakt att den ena kan skada den andre”.²⁸ Gränsdragningen kan även bli beroende av det aktuella rättsområdets regler och systematik.²⁹

I strikt mening avser begreppet ”skadeståndsrätt” endast läran om utomobligatorisk ersättning; ersättning inom kontraktsförhållanden anses tillhöra kontraktsrättens område.³⁰ Som redan har framgått av inledningskapitlet kommer begreppet ”skadestånd” att användas i både inom- och utomobligatoriska situationer i denna uppsats.

---

²⁷ Hellner & Radetzki 2014, s. 23.

²⁸ Hellner & Radetzki 2014, s. 23.

²⁹ Hellner använder ett belysande exempel, där en busspassagerare som skadats under färd skulle ersättas enligt utomobligatoriska principer (dock med ersättning från trafikförsäkring), men om samma skada skulle drabba en flygpassagerare skulle denne ersättas enligt regler som bygger på ett kontraktsrättsligt betraktelsesätt, se Hellner & Radetzki 2014, s. 24.

³⁰ Hellner & Radetzki 2014, s. 23.

2.3 Skadeståndslagens tillämplighet

Enligt 1 kap. 1 § SkL ska lagen tillämpas om inte annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Från denna paragraf följer att lagen åsidosätts i tre angivna fall.

För det första kan regler om skadestånd finnas i annan lagstiftning, både inom- och utomobligatorisk, exempelvis miljöbalken och köplagen (SFS 1990:931). Om speciallagstiftningens reglering inte är heltäckande tillämpas skadeståndslagen som utfyllande rätt.³¹

För det andra kan skadeståndslagen åsidosättas om det föranleds av avtal, exempelvis att parterna avtalat om under vilka förutsättningar ansvar kan utkrävas och till vilket belopp.

Det tredje undantaget enligt 1 kap. 1 § SkL anger att om annat följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden har dessa regler företräde. Detta undantag syftar på principer som utan stöd i vare sig avtal eller lag skulle kunna gälla mellan avtalsparter. Enligt förarbeten innefattas exempelvis principen att en avtalspart ansvarar för vållande av självständig medhjälpare gentemot sin medkontrahent. Det framhålls även att domstolarna ska stå fria att utveckla fler sådana principer i praxis.³² Enligt Bengtsson tillhör även culpaansvar för ren förmögenhetsskada, culpaansvar för underlåtenhet och presumtionsansvar för omhändertagen egendom kretsen av allmänna skadeståndsrättsliga principer vid avtalsförhållanden.³³

Vid kontraktuellt skadeståndsansvar kommer således skadeståndslagen att tillämpas endast i den omfattning inget annat föreskrivs i lag, avtal eller av allmänna principer om skadestånd i avtalsförhållanden. Enligt förarbeten kan inomobligatoriska regler även få verkan ”i situationer där något avtal inte föreligger men som uppvisar kontraktliknande drag”.³⁴

Det ovan sagda innebär att skadeståndslagen som utgångspunkt är tillämplig även vid inomobligatoriska krav. I förarbeten anges att ”de allmänna utomobligatoriska skadeståndsreglerna har generell tillämpning och sålunda i

---

³¹ Prop. 1972:5 s. 450.

³² Prop. 1972:5 s. 450f.

³³ Bengtsson 2007, s. 32.

³⁴ Prop. 1972:5 s. 448. Detta uttalande får betydelse för så kallade kvasikontraktuella ansvarsgrunder, vilket diskuteras mer i avsnitt 2.6.

princip gäller också i avtalsförhållanden [...]”.³⁵ De ovan nämnda tre undantagssituationerna från skadeståndslagen blir dock ofta i praktiken tillämpliga.³⁶

2.4 Konkurrerande ansvarsgrunder

Om det uppkommer en situation där en avtalspart är berättigad till skadestånd både på inom- och utomobligatoriska grunder kan detta kallas för konkurrerande ansvarsgrunder.³⁷ I avsnittet nedan kommer det att framgå att de inomobligatoriska reglerna generellt sett är mest förmånliga för en skadelidande, men det kan ändå tänkas att denne önskar kräva skadestånd på utomobligatorisk grund. Orsaker till detta kan vara avtalade ansvarsbegränsningar eller preskriptionsbestämmelser. Frågan uppkommer då om en sådan utomobligatorisk talan kan tillåtas.³⁸ Huvudregeln synes vara att en sådan talan inte är tillåten, vilket stämmer väl med att skadeståndslagen är dispositiv enligt vad som sägs i lagens 1 kap. 1 §.³⁹ Denna huvudregel bygger dock på att avtalet i fråga täcker den uppkomna situationen. Finns det luckor i avtalet i denna fråga och ingen dispositiv lag är tillämplig bör den skadelidande kunna rikta en utomobligatorisk skadeståndstalan mot den ansvarige skadevållaren.⁴⁰

2.5 Ersättnings omfattning och syfte

2.5.1 Skadeståndets syfte

Den utomobligatoriska skadeståndsrättens huvudsakliga syften och funktioner har traditionellt ansetts vara att verka reparativt och preventivt. Utöver dessa två centrala syften finns även en risk-och kostnadsfördelande funktion.⁴¹

Vid tillkomsten av den nuvarande skadeståndslagen diskuterades hur den preventiva funktionen påverkades av den samhällsliga expansionen av

---

³⁵ Prop. 1972:5 s. 449. Huruvida allmänna skadeståndsrättsliga begrepp såsom culpa ska tolkas på samma sätt oberoende om det rör sig om inom- eller utomobligatoriska skadeståndskrav diskuteras vidare i avsnitt 2.5.3.

³⁶ Prop. 1972:5 s. 449.

³⁷ Hellner & Radetzki 2014, s. 90.

³⁸ Det bör påpekas att denna situation skiljer sig från denna uppsatsens grundproblem, eftersom det här klart föreligger ett avtalsförhållande mellan den skadelidande (A) och skadegöraren (B) och A önskar rikta sin skadeståndstalan mot B.

³⁹ Hellner & Radetzki 2014, s. 90; Bengtsson & Strömbäck 2014, s. 36f., som dock beskriver rättsläget som ”långtifrån klart”. Lindskog ställer sig ”litet tveksam till denna ordning”, dock utan att ge någon närmare motivering om varför, se Lindskog 2011, s. 571 not 198.

⁴⁰ Lindskog 2010, s. 204.

⁴¹ Bengtsson & Strömbäck 2014, s. 22.

försäkringar. Den preventiva funktionen bygger på tanken att medborgare ska avstå från ett riskfyllt beteende och istället iaktta aktsamhetsnormer, eftersom de annars riskerar att bli ekonomiskt ansvariga för följderna av sitt agerande. Genom det frekventa användandet av ansvarsförsäkringar blir detta tankesätt dock inte längre lika hållbart. Även på andra grunder ansåg departementschefen att ”föreställningen om skadeståndsreglernas moralebildande och preventiva funktion är överdriven [...]”.⁴² Hellner menar att den preventiva effekten är omöjlig att bevisa eller motbevisa och att det inte går att påstå att en sådan generell effekt finns. Däremot kan det finnas situationer där skadeståndsansvar stimulerar till aktsamhet.⁴³ Även om ansvarsförsäkring kan tänkas minska en eventuell preventiv effekt, finns det flera mekanismer, såsom självrisk, risk för premiehöjning och utebliven bonus, som kan leda till negativa konsekvenser för skadevällaren trots förekomsten av en ansvarsförsäkring.

Även skadeståndets reparativa effekt, det vill säga att den skadelidande ska ersättas för skadan, modifieras genom försäkringar. I praktiken ersätts ofta den skadelidande genom sin försäkring och försäkringsbolaget kan sedan genom sin regressrätt få skadestånd från skadegöraren eller dennes försäkringsbolag. Därigenom är det egentligen försäkringsbolagen som utnyttjar skadeståndsreglerna.⁴⁴ Den reparativa funktionen är inte heller obegränsad eftersom den skadelidande av flera skäl, såsom exempelvis bevissvårigheter, kan bli utan ersättning och därmed själv får bära förlusten.

Vid inomobligatoriska förhållanden utgör skadeståndet en av flera möjliga påföljder vid kontraktsbrott. Andra påföljdsersättningar är prisavdrag, avtalade viten, ersättning för avhjälpandekostnad och dröjsmålsränta.⁴⁵ Skadeståndets funktion i ett avtalsförhållande är främst att tillförsäkra den skadelidande avtalsparten ersättning för det ekonomiska intresse som parten har rätt att få tillgodosett genom avtalet, det så kallade positiva kontraktsintresset.⁴⁶ Skadeståndet utgör även ett incitament för parterna att uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet, under förutsättningen att skadeståndet inte gör det lönsamt att bryta mot detta.⁴⁷ Skadestånd i kontraktsförhållande kan därför, enligt mig, även sägas fylla en form av preventiv funktion.

---

⁴² Prop. 1972:5 s. 80f.

⁴³ Hellner & Radetzki 2014, s. 40f.

⁴⁴ Hellner & Radetzki 2014, s. 37.

⁴⁵ Herre 1996, s. 24.

⁴⁶ Ramberg & Herre 2016, s. 197; Herre 1996, s. 25; Ramberg & Ramberg 2016, s. 221.

⁴⁷ Herre 1996, s. 25.

Skillnaderna i syftena med ersättningen kan, något förenklat, sammanfattas så att det utomobligatoriska skadeståndet främst syftar till att skydda mot skada på person eller egendom, och det inomobligatoriska skadeståndet syftar till att tillförsäkra avtalsparten det positiva kontraktsintresset.⁴⁸

2.5.2 Skillnader avseende ersättningsgilla skadetyper

Mellan den inom- och utomobligatoriska skadeståndsrätten finns det vissa skillnader dels avseende vilken typ av skada som ersätts, dels i fråga om vad skadeståndet ska täcka. När det gäller de inomobligatoriska reglerna har parterna frihet att själva disponera över dessa frågor i avtalet, men för att visa på de principiella skillnaderna utgår nedanstående beskrivning från dispositiv rätt.

En stor skillnad mellan utom- och inomobligatoriska skadesituationer är möjligheterna att erhålla ersättning för ren förmögenhetsskada. Enligt 2 kap. 2 § SkL, den så kallade spärregeln, ersätts ren förmögenhetsskada som vållats genom brott, vilket innebär en betydande begränsning i möjligheterna till sådan ersättning i utomobligatoriska förhållanden. Regeln ska dock enligt förarbeten inte läsas motsatsvis⁴⁹ och har även mjukats upp genom praxis och speciallagstiftning.⁵⁰ Som skäl för begränsningen anges olika typer av *floodgate*-argument, det vill säga att utan den typen av ansvarsregel skulle dörrarna öppnas för ett vidsträckt och svårbestämt ansvar för ren förmögenhetsskada utanför kontraktsförhållanden.⁵¹

Spärregeln i 2 kap. 2 § SkL saknar motsvarighet vid kontraktsförhållanden, där utgångspunkten istället är att den skadegörande parten ska ersätta den skadelidande motparten upp till det positiva kontraktsintresset. De begränsade möjligheterna till ersättning vid ren förmögenhetsskada vid utomobligatoriska förhållanden kan ofta få den skadelidande att vilja klassificera sitt förhållande till skadevållaren som ett kontraktsförhållande.

När det gäller beräkning av skadeståndet kan den grundläggande principen för utomobligatoriskt skadestånd beskrivas som att ersättningen ska försätta den skadelidande i samma ekonomiska situation som om den skadegörande händelsen inte hade ägt rum. Situationen som har uppstått genom

---

⁴⁸ Ramberg & Ramberg 2016, s. 265.

⁴⁹ Prop. 1972:5 s. 568.

⁵⁰ I speciallagstiftning finns bland annat ansvarsregler om ren förmögenhetsskada utan krav på brott i 32 kap. 1 § miljöbalken, 3 kap. 1 § konkurrensskadelagen (SFS 2016:964), 8 kap. 4 § varumärkeslagen (SFS 2010:1877) och 58 § patentlagen (SFS 1967:837).

⁵¹ Kleineman 1987, s. 459f.

skadehändelsen ska försökas ”elimineras” ekonomiskt.⁵² När det gäller skadestånd vid kontraktsbrott ska ersättningen som utgångspunkt försätta den skadelidande avtalsparten i samma ställning som om avtalet hade fullföljts, vilket innebär att parten som huvudregel utöver eventuella kostnader och utgifter som kontraktsbrottet orsakat även har rätt till den förväntade vinsten.⁵³

2.5.3 Ansvarsgrunder

Inom den utomobligatoriska skadeståndsrätten är culpaansvaret det vanligaste förekommande, med 2 kap. 1 § SkL som huvudregel. I speciallagstiftning förekommer dock andra ansvarsgrunder, exempelvis rent strikt ansvar för olika former av ”farlig verksamhet”.⁵⁴

Vid kontraktuellt skadeståndsansvar är ansvarsgrunderna mer differentierade, vilket följer naturligt av parternas avtalsfrihet, och *generellt* sett strängare än vid utomobligatoriska krav. I exempelvis köplagen (SFS 1990:931) gäller, såtillvida parterna inte har avtalat annat, det strängare kontrollansvaret, 27 § köplagen. Förklaringen till det strängare ansvaret är bedömningen av köpet som avtalstyp; både köparen och säljaren har åtagit sig förpliktelser gentemot varandra.⁵⁵ Det stränga ansvaret modifieras dock i stor utsträckning genom att parter kan välja att avtala om andra ansvarsgrunder, såsom ett culpaansvar istället för köplagens kontrollansvar, och begränsa sitt ansvar genom olika typer av friskrivningar och ansvarsbegränsningar.

Även själva culpabedömningen kan skilja sig åt beroende på om det handlar om ett inom- eller utomobligatoriskt skadeståndskrav. Vid utomobligatoriska krav beaktar domstolar i sin culpabedömning aktsamhetsnormer i författningar, föreskrifter, prejudikat och sedvana, men tillämpar även en så kallad fri culpabedömning. Därvid beaktas risken för skada, den sannolika skadans storlek, möjligheterna att förekomma skadan samt skadegörarens möjlighet att inse risken för skada.⁵⁶

---

⁵² Hellner & Radetzki 2014, s. 331. Ersättningens storlek är dock en komplicerad fråga som av utrymmesskäl får förenklas i denna framställning.

⁵³ Hellner, Hager & Persson 2016, s. 227f.

⁵⁴ Exempelvis 11 § atomansvarighetslagen (SFS 1968:45) och 10 kap. 3 § sjölagen (SFS 1994:1009). Se vidare Hellner & Radetzki 2014, s. 163–173.

⁵⁵ Ramberg & Herre 2016, s. 199.

⁵⁶ Hellner & Radetzki 2014, s. 121–130, som anför att den fria culpabedömningen ska tillämpas först när de olika aktsamhetsnormerna inte ger tillräcklig ledning. Dahlman menar däremot i sin avhandling att det inte finns någon bestämd ordning för culpaprövningen och att praxis visar att bedömningen är pluralistisk och görs enligt olika kriterier i olika typer av situationer, se Dahlman 2000, främst s. 157.

Om andra faktorer ska beaktas när parterna står i avtalsförhållande är i viss mån omdiskuterat. I NJA 2015 s. 1040 (som bland annat handlade om bedömningen av vårdslöshet enligt ett standardavtal för konsument-entreprenader) ansåg majoriteten av ledamöterna att det kan ha betydelse för culpabedömningen huruvida det rör sig om en inom- eller utomobligatorisk situation. Om det rör sig om ett avtalsförhållande bör avtalsföremålet, vårdslöshetens relevans för parterna, parternas erfarenheter och kunskaper samt felets art beaktas. När en tillämpning av avtalsbestämmelsen leder till att en avtalspart, i det här fallet en entreprenör, inte behöver fullt ut utföra en central del av den åtagna prestationen, bör enligt majoriteten ”kraven på aktsamhet ställas högt”.⁵⁷ Två skiljaktiga ledamöter ansåg dock att det inte finns någon avgörande skillnad mellan principerna för culpabedömningen vid inom- och utomobligatoriska skadeståndskrav.⁵⁸

Har parterna inte reglerat ansvarsgrunden genom avtal och det inte finns någon direkt tillämplig dispositiv lag är det ovisst i svensk rätt vilken ansvarsgrund som blir tillämplig. En lösning, som förespråkas i doktrin och som får anses ha visst stöd i praxis från Högsta domstolen, vore att tillämpa culpaansvaret i 2 kap. 1 § SkL, med hänvisning till lagens tillämplighet enligt 1 kap. 1 § SkL och förarbetsuttalanden.⁵⁹

2.6 Kvasikontraktuellt ansvar

I inledningen av detta kapitel nämndes att det i vissa situationer kan vara svårt att avgöra om ett skadeståndsanspråk är att betrakta som inom- eller utomobligatoriskt. En av anledningarna till detta är att svensk rätt har ett, jämfört med anglo-amerikansk rätt, flexibelt förhållningssätt till vad som konstituerar en kontraktsrelation.⁶⁰ Som nämndes i avsnitt 2.3 har det i förarbeten till skadeståndslagen uttalats att regler och grundsatser för inomobligatoriska skadeståndsanspråk kan få verkan i situationer då inget avtal finns men ”som uppvisar kontraktsliknande drag”.⁶¹ Sådana kontraktsliknande situationer benämns ibland som kvasikontraktuella⁶² och kan i vissa situationer göra det möjligt att ålägga skadeståndsskyldighet i en

---

⁵⁷ NJA 2015 s. 1040 p. 21–22.

⁵⁸ NJA 2015 s. 1040 skiljaktig mening p. 23.

⁵⁹ NJA 2012 s. 725 p. 21; Hellner, Hager & Persson 2015, s. 29; Bengtsson, Ullman & Unger 2013, s. 21. Det finns dock andra uppfattningar; Jan och Christina Ramberg anser att skadestånd kan utgå vid kontraktsbrott oberoende av culpa, Ramberg & Ramberg 2016, s. 238. För en vidare diskussion, se Lindell-Frantz 2016, s. 300f.

⁶⁰ Kleineman 1987, s. 439.

⁶¹ Prop. 1972:5 s. 448.

⁶² Kleineman 1987, s. 444; Ramberg & Ramberg 2016, s. 264f.

situation där detta inte varit möjligt på utomobligatoriskt grund.⁶³ Ett kvasikontraktuellt ansvar innebär således att man behandlar vad som egentligen är en utomobligatorisk situation *som om* den vore inomobligatorisk.⁶⁴

Rättspraxis på området berör främst olika former av vederhäftighets- och vittnesintyg⁶⁵, kreditupplysning⁶⁶ och ansvar för fastighetsmäklare.⁶⁷ Den skadelidande parten har i sådana situationer främst lidit ren förmögenhetsskada, vilket enligt utomobligatoriska regler kräver brott för att ersättas. Den skadelidande parten har därför sökt att få förhållandet klassificerat som i vart fall kvasikontraktuellt. De aktuella avgörandena belyser hur Högsta domstolen i vissa fall kan frånga principen om avtalets subjektiva begränsning och låta kontraktsrättsliga regler få inflytande även när inget egentligt avtal föreligger.⁶⁸

---

⁶³ Formuleringen är hämtad från föredragande Thornefors betänkande i NJA 2000 s. 48, där Thornefors dock ansåg att ett sådant kvasikontraktuellt ansvar var mindre lämpligt i det aktuella fallet. Högsta domstolens ledamöter fann att ett partsförhållande förelåg i den aktuella tvisten och prövade därför inte frågan om kvasikontraktuellt ansvar.

⁶⁴ Grönfors 2013, s. 157.

⁶⁵ Vederhäftighetsintyg kan exempelvis vara att A bevittnar och intygar B:s namnteckning, ett ställningstagande som riktar sig mot en tredje man C. Huruvida C, som har lidit skada efter att ha litat på A:s intygande, kan rikta inomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot A har behandlats i flera äldre rättsfall, exempelvis NJA 1882 s. 451, NJA 1887 s. 102 och NJA 1939 s. 360. Se Kleineman 1987, s. 444–454 för en diskussion om rättsfallen.

⁶⁶ NJA 1947 s. 21.

⁶⁷ NJA 1987 s. 692.

⁶⁸ Ramberg & Ramberg 2016, s. 265.

3 Utomobligatoriska direktkrav i praxis

3.1 Inledning

I det följande kommer ett antal rättsfall att analyseras som alla rör frågan om huruvida A med framgång kan rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk gentemot C. Kapitlet kommer visa att praxis inte ger något entydigt svar på när en sådan talan kan bifallas, utan att det istället är omständigheterna i det enskilda fallet, avtalsinnehållet och parternas inbördes relation som är avgörande. Jag kommer att särskilt diskutera huruvida parternas avtal kan anses utgöra ett gynnande tredjemansavtal och om det föreligger en särskild rättsbildning för standardavtal på entreprenadrättens område.

Så som nämnts i uppsatsens dispositionsavsnitt är rättsfallen i detta kapitel disponerade tematiskt och inte kronologiskt.

3.2 Någon allmän kanaliseringsregel existerar inte

Även om det inte finns något entydigt svar på frågan om under vilka förutsättningar en utomobligatorisk direkttalan kan vinna bifall, är en sak dock klar; *det finns ingen allmän kanaliseringsregel som tvingar A att rikta sitt anspråk mot B, när C är skadegöraren och det skadade intresset är föremål för en kontraktskedja mellan A och B respektive B och C.*⁶⁹

Att en allmän kanaliseringsregel (eller begränsningsregel) inte existerar stämmer väl överens med såväl skadeståndslagens generella räckvidd enligt 1 kap. 1 § som med förarbetsuttalanden.⁷⁰ De utomobligatoriska reglerna, och därmed A:s möjlighet att rikta anspråk mot C, gäller såvida inget annat följer av lag, avtal eller regler om skadestånd i kontraktsförhållanden. Det sistnämnda undantaget hade kunnat tänkas innefatta en allmän kanaliseringsregel, men att så inte är fallet står nu klart genom Högsta domstolens praxis.

Det bör dock framhållas att det ovan nämnda gäller A:s möjligheter att rikta ett skadeståndsanspråk gentemot C grundat på utomobligatoriskt ansvar. Att

---

⁶⁹ Se NJA 2014 s. 760 p. 7 samt Lindskogs tillägg samma fall p. 7–11; NJA 2009 s. 16.

⁷⁰ Förarbetsuttalandena refereras i avsnitt 2.3.

A inte kan rikta ett krav grundat på kontraktsrättsliga regler mot någon annan än sin avtalspart gäller fortfarande som huvudregel i svensk rätt, detta med stöd av 24 § kommissionslagen, som anses ge uttryck för en allmän rättsprincip.⁷¹

Att någon allmän kanaliseringsregel inte finns innebär dock inte att A alltid med framgång kan rikta ersättningsanspråk grundat på ett utomobligatoriskt ansvar mot C. I det följande avsnittet kommer jag, med stöd av rättsfall från Högsta domstolen, att visa att det förhåller sig på det sättet. Det kommer att framkomma att det inte alltid är helt enkelt att på förhand avgöra huruvida en utomobligatorisk talan mot C kommer att godtas.

3.3 Otillåten utomobligatorisk direktkravs rätt

Högsta domstolen har i åtminstone tre fall satt stopp för A:s möjligheter att rikta en skadeståndstalan grundat på utomobligatoriskt ansvar mot C: NJA 1949 s. 289, NJA 2001 s. 711 och NJA 2007 s. 758. I det följande kommer jag att redogöra för och analysera dessa tre fall, där jag särskilt fokuserar på det senare fallet.

NJA 1949 s. 289, det s.k. ”Postverksfallet”, borde ha ett begränsat värde som rättskälla, eftersom man inom transporträtten numera reglerat A:s rätt att vända sig mot C på avtalsrättslig grund.⁷² Fallet har dock återopats i domskälen av Högsta domstolen i NJA 2007 s. 758⁷³ och bör därför kort belysas. I fallet ville avsändaren (A) av ett paket rikta en talan om ersättning mot ett av Postverket (B) anlitat rederi (C), efter det att ett paket aldrig kommit fram till rätt mottagare i Sydamerika. Enligt då gällande regelverk ansvarade Postverket gentemot A, men med vissa fastställda ansvarsbegränsningar. A utfick ersättning från Postverket upptill ansvarsbegränsningarna, men vände sig därefter mot C på utomobligatorisk grund för att kräva ersättning motsvarande skillnaden mellan skadan och ansvarsbegränsningens tak. Högsta domstolen ansåg, utan någon längre motivering, att en skadeståndstalan om ytterligare ersättning från rederiet inte kunde bifallas.

---

⁷¹ Zackariasson 1999, s. 121 och s. 197ff.; Hellner 1997a, s. 171; Hellner 1997b, s. 176; Hellner, Hager & Persson 2015, s. 131; Ramberg & Ramberg 2016, s. 263; Håstad 2009, s. 157.

⁷² Johansson menar att fallet idag endast har ”rättshistoriskt värde”, Johansson 2010, s. 288. Lindskog menar dock att även om så är fallet så är de principfrågor som fallet belyser fortfarande av intresse, Lindskog 2011, s. 573 not 203, vilket även är min anledning till att ta upp fallet i detta avsnitt.

⁷³ Detta fall refereras och analyseras senare i detta avsnitt.

I NJA 2001 s. 711, ”Bankvalvsfallet”, berördes endast mycket kortfattat A:s möjlighet att rikta en utomobligatorisk talan mot C. Högsta domstolen konstaterade i en mening att omständigheterna inte var sådana att A skulle ha kunnat göra gällande ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk gentemot C. Tvisten uppkom på grund av ett inbrott i ett bankvalv, som hade möjliggjorts genom att ett bevakningsföretag (C) hade agerat grovt vårdslöst vid utförandet av sin avtalsprestation i förhållande till sin avtalspart banken (B). Kunder (A) till banken hade fått förvarad egendom stulen och blivit ersatta genom en försäkring som tecknats av banken. Försäkringsbolaget yrkade därefter ersättning från bevakningsföretaget för vad man utgett till bankkunderna. Som en av grunderna för sin regresstalan angav försäkringsbolaget att bankkunderna hade kunnat vända sig direkt mot bevakningsföretaget om någon försäkring inte funnits, och att försäkringsbolaget, som övertagit kundernas rätt, därför hade rätt att regressvis kräva bevakningsföretaget.

Högsta domstolen framhöll att det var banken, och inte bankkunderna, som var bevakningsföretagets medkontrahent och att vårdslösheten utgjorde ett avtalsbrott i det ledet. Eftersom bankkunderna inte var avtalspart kunde något inomobligatoriskt ansvar inte göras gällande. Därefter avfärdas möjligheten till en utomobligatorisk talan utan någon vidare motivering.⁷⁴

Utgången har kritiserats av Johansson, som ställer sig frågande till varför omständigheterna nu var sådana att ett utomobligatorisk ansvar inte kunde göras gällande.⁷⁵ Det var i tvisten obesträtt att det förelåg adekvat kausalitet mellan bevakningsföretagets grova vårdslöshet och skadan som uppkommit på grund av inbrottet. Ingenting i avtalsrelationerna verkar heller tyda på att skadeståndslagen inte skulle vara tillämplig och då torde ett ansvar kunna utkrävas enligt 2 kap. 1 § SkL. Den mest logiska tolkningen av Högsta domstolens reservation i detta fall är, enligt min mening, att det saknades förutsättningar för att bifalla en sådan talan, eftersom bevakningsföretaget inte ansågs ansvariga genom passivitet *gentemot bankkunderna*, utan endast i förhållande till banken.

Det senaste fallet där Högsta domstolen har hindrat A:s utomobligatoriska direktkrav mot C är NJA 2007 s. 758, ”Generalentreprenadsfallet”. Det bör redan nu anmärkas att rättsfallets betydelse utanför entreprenadrättens område är begränsat i och med domen i NJA 2014 s. 760, som behandlas i avsnitt 3.5.

---

⁷⁴ NJA 2001 s. 711 (s. 720).

⁷⁵ Johansson 2010, s. 287.

Omständigheterna i tvisten var följande. En bostadsrättsförening (A) anlätande ett större byggföretag (B)⁷⁶ såsom generalentreprenör vid en renovering av stammar i fastigheten och mellan parterna gällde standardavtalet AB 92.⁷⁷ Generalentreprenören B anlätade i sin tur en underentreprenör (C) för att utföra VVS-arbeten. Även i detta ledet avtalades AB 92. En koppling, som C hade installerat, släppte vilket ledde till att stora mängder vatten strömmade ut och skadade fastigheten. A:s försäkringsbolag väckte talan mot C:s försäkringsbolag och yrkade på ersättning baserat på ett utomobligatoriskt ansvar.⁷⁸ Det var utrett att skadan hade orsakats av underentreprenörens vårdslösa agerande och det rådde ingen tvist om skadans storlek.

Högsta domstolen kom fram till att en hänvisning till AB 92 i avtalet mellan en beställare och en entreprenör medför att beställaren inte har rätt till ersättning från en underentreprenör på utomobligatorisk grund. Domstolen reserverade sig dock för fallen att underentreprenören åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse eller handlat grovt vårdslöst eller uppsåtligt.⁷⁹

I sitt resonemang konstaterade domstolen inledningsvis att A inte kan föra någon inomobligatorisk skadeståndstalan gentemot C, eftersom hoppande regress inte är tillåten i svensk rätt. Högsta domstolen uttalade även att culparegeln i 2 kap. 1 § SkL som utgångspunkt är tillämplig, om något annat inte avtalats eller i övrigt följer av regler om skadestånd i kontraktsförhållanden.⁸⁰

---

⁷⁶ Inom entreprenadrätten används ofta förkortningarna *B* och *E* för att beteckna beställare respektive entreprenör. Jag har trots detta valt att hålla fast vid betydelsen av förkortningarna A, B och C såsom det förklaras i uppsatsens bakgrundsavsnitt, även fast det leder till att generalentreprenören i det här fallet förkortas som B.

⁷⁷ AB 92 ingår i en serie av standardavtal, *Allmänna bestämmelser*, på entreprenadrättens område. Dessa avtal förhandlas fram inom föreningen BKK, med företrädare från både beställar- och entreprenörsidan. Entreprenadavtal är en icke lagreglerad avtalstyp och Allmänna bestämmelser har en mycket stark ställning inom branschen. Avtalen revideras med jämna mellanrum och de senaste versionerna utgörs av AB 04 och ABT 06. Tidigare har domstolar lagt stor vikt vid BKK:s yttranden vid tolkningen av Allmänna bestämmelser, men Högsta domstolen har i en rad avgöranden (främst NJA 2012 s. 597, NJA 2013 s. 271 och NJA 2014 s. 960) på senare tid låtit bestämmelser tolkas i ljuset av dispositiv rätt, och då framförallt köplagen. För mer läsning om Allmänna bestämmelser och Högsta domstolens ”nya” tolkningsmetod, se Ingvarsson & Utterström 2015 samt Samuelsson & Arvidsson 2015.

⁷⁸ Att A:s försäkringsbolag valde denna väg istället för att vända sig mot avtalsparten B har en praktisk förklaring. I branschen rådde vid denna tid en stor osäkerhet om huruvida en utomobligatorisk talan mot C skulle tillåtas och de två inblandade försäkringsbolagen drev fallet med syfte att få klarhet i rättsfrågan. Parterna samarbetade för att få ett snabbt och auktoritativt avgörande och begärde hos tingsrätten att tvisten skulle hänskjutas till Högsta domstolen genom den s.k. ”hissen”, 56 kap. 13 § RB, vilket också skedde. Om detta upplägg se Nydrén 2007/2008, s. 700ff.

⁷⁹ NJA 2007 s. 758 (s. 774).

⁸⁰ NJA 2007 s. 758 (s. 770).

Högsta domstolen ansåg i och för sig att NJA 1986 s. 712, ”Hamnkransfallet”, som diskuteras nedan i avsnitt 3.4, gav stöd för att C skulle kunna hållas ansvarig gentemot A, men Högsta domstolen menade att den möjlighet till regress som detta avgörande öppnar upp för endast är tillämplig när det rör sig om kvalificerade säkerhetsrisker.⁸¹ Även Bankvalvsfallet och Postverksfallet citerades, vilket som ovan nämnt är överraskande på grund av det tillkomna regelverket på transporträttens område, som stöd för att rätten till ersättning från C är begränsad.⁸²

De två bestämmelserna i AB 92⁸³ som till slut är avgörande för Högsta domstolens tolkningsresultat och slutsats lyder som följande i relevanta delar:

Kap. 5 § 14 1 st. *Part är skyldig att ersätta motparten skada som inte skall ersättas enligt bestämmelserna ovan i detta kapitel, om han varit vårdslös eller försumlig eller om skadan beror på fel för vilket entreprenören är ansvarig. Ersättningsskyldigheten är begränsad till 15 % av kontraktssumman. Denna begränsning gäller inte, om den ansvarige har försäkringskydd till högre belopp. I sådant fall maximeras ersättningsskyldigheten till detta belopp jämte förekommande självrisk.*

3 st. *De ansvarsbegränsningar som kan följa av denna paragraf gäller inte när part gjort sig skyldig till grov vårdslöshet.*

Kap. 5 § 15 *Part är gentemot motparten ansvarig för åtgärder, som med avseende på entreprenaden vidtas eller underlåts av hans anställda samt av honom anlitate entreprenörer, leverantörer och övriga personer.*

Bestämmelserna innebär att B är ersättningsskyldig på kontraktuell grund gentemot A för skada som orsakats av C samt, enligt Högsta domstolen, att ansvaret i sådana situationer är begränsat till 15 % av kontraktssumman eller

---

⁸¹ NJA 2007 s. 758 (s. 771). Bertil Bengtsson menar att domskälen här bygger på en felläsning av Hamnkransfallet. Att Högsta domstolen i Hamnkransfallet diskuterade begreppet ”väsentlig säkerhetsanordning” hade ingenting med A:s rätt att rikta talan mot C, utan hade istället betydelse för huruvida C skulle ansvara för självständig medhjälparens vållande, se Bengtsson 2010, s. 754. Även Adestam är kritisk mot Högsta domstolens tolkning av Hamnkransfallet och Postverksfallet, se Adestam 2014, s. 478f.; se även Lindskog 2014/2015, s. 865 (främst not 86), där Lindskog anser att Adestam föregriper Högsta domstolens slutsats i Kommissionsfallet.

⁸² Lindskog ställer sig kritisk mot det sätt som Högsta domstolen hänvisar till Bankvalvsfallet; fallet ger endast svar på att C inte var ersättningsskyldig gentemot A på utomobligatorisk grund och inte, såsom Högsta domstolen i Generalentreprenadsfallet synes tolka det, att A:s möjligheter till skadestånd från C skulle ha varit avskurna, Lindskog 2010, s. 207 not 56.

⁸³ Bestämmelserna motsvarar, med vissa mindre språkliga ändringar, kap. 5 § 11 respektive kap. 5 § 12 i AB 04 och ABT 06.

till ett eventuellt högre försäkringsskydd⁸⁴. Om A hade valt att rikta ersättningsanspråket mot sin avtalspart B hade A endast haft rätt till en begränsad ersättning.⁸⁵ Högsta domstolen gick därefter över till mer allmänna, praktiska överväganden för att besvara huruvida A, genom att kräva C på utomobligatorisk grund, skulle kunna ha rätt att ta sig förbi ansvarsbegränsningarna.

Enligt Högsta domstolen skulle generalentreprenören (B) ha kunnat utföra allt arbete själv, utan att anlita en underentreprenör. Ansvarsbegränsningarna i ledet A–B hade då gällt för alla uppkomna skador. Beställaren kan genom detta sägas *ha accepterat ansvarsbegränsningarna, oavsett om entreprenören utför arbetet själv eller genom en underentreprenör.*⁸⁶ Att ansvarsbegränsningarna gäller även till förmån för C ligger även i B:s intresse, eftersom detta typiskt sett sänker det pris som C begär för att utföra arbetet. Slutligen fann Högsta domstolen stöd för sin slutsats i doktrin och genom det yttrande från BKK som lämnats in i målet. I yttrandet anförde BKK att AB-avtalen bygger på en balans mellan rättigheter och skyldigheter, som ska uppnå en optimal riskfördelning mellan parterna. Genom avtalsregleringen, enligt BKK, vet aktörerna vilka risker som finns och behöver inte gardera sig i entreprenadkontrakten utöver vad som följer av kontraktsåtagandet. För att säkerställa en fortsatt sådan ordning ansåg BKK att A inte skulle ha rätt att rikta ersättningskrav baserat på utomobligatorisk ansvar mot C.⁸⁷

Högsta domstolens slutsats, att en hänvisning till AB 92 som huvudregel medför att A inte kan rikta en skadeståndstalan grundat på utomobligatoriskt ansvar mot C, är tydlig men reser ändå vissa frågetecken. Vilken räckvidd har prejudikatet? Efter NJA 2014 s. 760⁸⁸ är räckvidden begränsad, men Generalentreprenadsfallet är fortfarande högst intressant vid entreprenadförhållanden. Det är dock bland annat oklart huruvida begränsningen gäller endast vid generalentreprenader eller även vid så kallad delad entreprenad⁸⁹, se avsnitt 3.7.3 nedan.

---

⁸⁴ Entreprenören är skyldig att ha en ansvarsförsäkring för entreprenadverksamheten, med ett försäkringsbelopp om minst 200 prisbasbelopp och självrisk om högst 3 prisbasbelopp, kap. 5 § 22 AB 92 och AB 04. Parterna kan dock självklart råda över detta och avtala om att andra belopp ska gälla.

⁸⁵ NJA 2007 s. 758 (s. 772). I fallet yrkades ersättning om 250 000 kr, vilket klart understiger det försäkringsskydd som parterna enligt AB 92 är skyldiga att teckna. Ersättningsanspråket torde därför inte påverkas av ansvarsbegränsningen i kap. 5 § 14 1 st. Detta berördes dock inte av Högsta domstolen.

⁸⁶ NJA 2007 s. 758 (s. 772).

⁸⁷ Yttrande BKK.

⁸⁸ Se avsnitt 3.5.

⁸⁹ Vid en delad entreprenad ingår beställaren avtal med flera entreprenörer, som i sin tur kan anlita underentreprenörer. Vid generalentreprenad ingår en beställare endast ett avtal med en generalentreprenör, som sedan sluter flera olika avtal med underentreprenörer. I verkligheten blandas dock de olika formerna och uppträder inte alltid så renodlat.

Begränsningsregeln som Högsta domstolen ”finner” i AB 92 är enligt min mening överraskande. Att avtalet ger A möjlighet att hålla B ansvarig för skada som C orsakar behöver inte automatiskt innebära att A *måste* hålla sig till B. Tolkningen som Högsta domstolen gör av AB 92 kap. 5 §§ 14–15 framstår istället som mer påverkad av allmänna överväganden och BKK:s yttrande i målet, istället för avtalets ordalydelse. Om bestämmelserna syftade till att begränsa A:s rätt att hålla C ansvarig med stöd av skadeståndslagen hade detta enkelt kunnat framgå tydligt.⁹⁰ Högsta domstolen diskuterar inte heller NJA 1996 s. 118⁹¹, som enligt min mening talar i motsatt riktning när det gäller tolkningen av Allmänna bestämmelser. Även motiven till AB 72, föregångaren till AB 92 och med i väsentliga delar likalydande bestämmelser, pekar i annan riktning; där framhävs istället att skada bör regleras direkt mellan den skadelidande och den skadevällande, åtminstone i fråga om skada orsakad sidoentreprenörer emellan.⁹²

Det är för utgången i Generalentreprenadsfallet tydligt att de avtalade ansvarsbegränsningarna får stor betydelse. Det är å ena sidan rimligt att A inte ska hamna i en bättre position genom att på utomobligatorisk grund vända sig mot C. Å andra sidan har A, vid en generalentreprenad, generellt sett ingen möjlighet att välja vilka underentreprenörer som ska anlitas och som B ingår avtal med. Att A accepterar ansvarsbegränsningar i förhållande till sin avtalspart B medför enligt min mening inte per automatik, vilket Högsta domstolen anser, att A därigenom accepterar ansvarsbegränsningar i förhållande till C.⁹³ Högsta domstolen reserverar även kanaliseringsregeln för de fall då C agerat grovt vårdslöst eller uppsåtligt, eftersom ansvarsbegränsningen då inte gäller. Det framstår därför som underligt att Högsta domstolen inte diskuterar att det yrkade beloppet i tvisten understeg beloppet som kunde utkrävas även med en tillämpning av ansvarsbegränsningarna.

Det framstår inte heller som helt självklart, genom avtalets ordalydelse, att ansvarsbegränsningen i kap. 5 § 14 gäller när kap. 5 § 15 aktualiseras; det framgår endast att begränsningarna inte gäller *ovan* i det femte kapitlet AB 92 men ingenting om att de även gäller i de efterföljande bestämmelserna. Att ansvarsbegränsningarna även gäller ”nedåt” är visserligen ingen orimlig slutsats av Högsta domstolen, men enligt min mening hade en tydligare

---

⁹⁰ Detta kan jämföras med kravet på tydlighet om en avtalad påföljd ska anses vara exklusiv, se till exempel NJA 2014 s. 960.

⁹¹ Se avsnitt 3.4.

⁹² Motiv AB 72, s. 138 och s. 156.

⁹³ Betydelsen av avtalsinnehållet i förhållande till andra än avtalsparterna diskuteras mer ingående i kapitel 4 nedan.

motivering om varför så är fallet varit önskvärd. Detta särskilt mot bakgrund av att det i vart fall tidigare i svensk rätt har ansetts att ansvarsbegränsningar ska tolkas restriktivt och att höga krav på precisering kan ställas vid den typen av avtalsvillkor.⁹⁴

3.4 Tillåten utomobligatorisk direktkravs rätt

I det följande diskuteras och analyseras tre fall från Högsta domstolen samt en skiljedom, där A har tillåtits att rikta ett skadeståndskrav mot C, grundat på utomobligatoriskt ansvar, trots förekomsten av en kontraktskedja.

Det första fallet av intresse är NJA 1986 s. 712, ”Hamnkransfallet”, där en hamn (A) ingått ett köpeavtal med ett företag (B) gällande en hamnkran. Företaget hade i sin tur köpt en överlastindikator till kranen från en tillverkare (C) och monterat in i kranen. Överlastindikatorn var dock felkonstruerad, vilket ledde till att kranen välte under pågående arbete. Hamnen A yrkade på ersättning från tillverkaren C på utomobligatorisk grund. Högsta domstolen fann att en sådan talan var tillåten och biföll skadeståndstalan.

Högsta domstolen konstaterade att indikatorn utgjort en väsentlig säkerhetsanordning i kranen och att felet inneburit en stor risk för person- och sakskada. C, i sin egenskap av tillverkare, borde därför ansvara för försummelsen utan hinder av att överlastindikatorn varit en del av kranen som sedan sålts av B till A.⁹⁵ Justitieråd Bengtsson tillade för egen del att det inte fanns stöd i svensk rätt för att A hade att hålla sig till B, utan att det framförallt i sådana produktskadefall som det nu var frågan om fanns skäl att låta tillverkaren C vara ansvarig gentemot A.⁹⁶

Även om resonemangen till stor del handlade om produktansvar så ger domen intryck av att ha en generös inställning till A:s möjligheter att rikta skadeståndsanspråk gentemot C. I Generalentreprenadfallet tolkade dock Högsta domstolen prejudikatet från Hamnkransfallet snävt, och ansåg att det var ett krav för en tillåten talan att det var fråga om en *kvalificerad säkerhetsrisk*. Prejudikatet från Hamnkransfallet får därför anses vara begränsat, även om rättsfallet och Högsta domstolens tolkning av det fortfarande är föremål för diskussion i doktrin.⁹⁷

---

⁹⁴ Bernitz 2013, s. 101ff.

⁹⁵ NJA 1986 s. 712 (s. 720).

⁹⁶ NJA 1986 s. 712 (Bengtssons tillägg).

⁹⁷ Ramberg & Ramberg 2016, s. 263; Bengtsson, Ullman & Unger 2013, s. 120ff.; Bengtsson 1996, s. 40.

Ett andra rättsfall där A har tillåtits att rikta ett skadeståndskrav gentemot C, trots förekomsten av en kontraktskedja, är NJA 1996 s. 118, ”Skärbrännarfallet”. Det ska dock framhåvas att frågorna som Högsta domstolen hade att ta ställning till var begränsade till huruvida det förelåg grov vårdslöshet samt om skadeståndsanspråket skulle jämkas med stöd av 3 kap. 6 § SkL, och Högsta domstolen diskuterade inte huruvida A hade att vända sig mot sin avtalspart B istället. I fallet hade en beställare (A) av rivningsarbeten anlitat en entreprenör (B), som i sin tur anlidade en underentreprenör (C). I bägge leden avtalades AB 72. En anställd till C orsakade en brand, när han använde en skärbrännare i närhet till brandfarligt material. A:s försäkringsbolag krävde C på skadestånd, grundat på ett utomobligatoriskt ansvar. I tingsrätten invände C bland annat att skadeståndsskyldigheten i vart fall inte skulle överstiga 15 % av kontraktssumman, eftersom en sådan ansvarsbegränsning fanns i AB 72 som gällde i både leden och att bestämmelsen därför skulle *tillämpas analogt*.⁹⁸ Ingen av instanserna behandlade dock denna invändning, utan tillämpade istället 3 kap. 6 § SkL för att jämka skadeståndsskyldigheten så att det motsvarade maximibeloppet enligt C:s ansvarsförsäkring. A:s utomobligatoriska direktkrav, riktat mot C, påverkades därmed inte av kontraktskedjan, inte heller hade det betydelse att det var samma standardavtal som hade ingåtts i bägge leden och att detta standardavtal innehöll en ansvarsbegränsning.

Skärbrännarfallet ska dock, enligt min mening, inte ges en alltför avgörande betydelse. Högsta domstolen meddelade endast prövningstillstånd avseende bedömningen av grov vårdslöshet och jämkning enligt skadeståndslagen och berörde därför inte A:s utomobligatoriska direktkravs rätt, som dessutom hade åberopats först i tredje hand. De stora likheterna mellan partsförhållandena samt avtalsinnehållen i Skärbrännarfallet och Generalentreprenadsfallet och domstolarnas olika tillvägagångssätt visar ändå, enligt min mening, på en intressant problematik; varför bortser domstolarna från ansvarsbegränsningarna i Skärbrännarfallet men lägger avgörande vikt vid desamma i Generalentreprenadsfallet?⁹⁹

Det senast avgjorda fallet där ett utomobligatoriskt direktkrav har godtagits av Högsta domstolen utan begränsningar rör även det entreprenad. I likhet med Generalentreprenadsfallet avsåg NJA 2009 s. 16, ”Bostadsrättsfallet”, rätten till skadestånd för en vattenskada i en bostadsrätt på grund av felaktigt utförda arbeten. Omständigheterna i Bostadsrättsfallet skiljer sig emellertid

---

⁹⁸ NJA 1996 s. 118 (s. 121).

⁹⁹ I avsnitt 3.7 diskuteras rättsfallens förenlighet med varandra och huruvida det går att utläsa en generell rättsregel för utomobligatoriska direktkrav.

åt på, för utgången i tvisten, avgörande punkter. Här ansåg Högsta domstolen att A kunde rikta en utomobligatorisk skadeståndstalan mot C.

I Bostadsrättsfallet hade en bostadsrättsförening (B) anlitat ett byggföretag (C) för vatten- och avloppsinstallationer i föreningens fastighet. I samband med arbetena strömmade vatten ut, vilket orsakade skador på fastigheten men även på lösöre som tillhörde en bostadsrättsinnehavare (A). A var på grund av skadorna tvungen att skaffa ersättningsboende under tiden lägenheten återställdes. A fick för sina kostnader ersättning från sitt försäkringsbolag, som i sin tur vände sig mot byggföretaget C med regresskrav. Högsta domstolen prövade huruvida C var ersättningsskyldigt för kostnaderna för ersättningsboendet, vilket ansågs vara en allmän förmögenhetsskada som drabbat tredje man. Majoriteten, som ansåg att C var ersättningsskyldigt, berörde endast kortfattat om bostadsrättsinnehavaren kunde rikta en sådan utomobligatorisk skadeståndstalan mot byggföretaget. Minoriteten, justitieråden Lindskog och Lennander, kom fram till samma slutsats som majoriteten, men var skiljaktiga angående motiveringen och förde ett längre resonemang om möjligheterna för A att vända sig direkt emot C.

Eftersom en bostadsrättsinnehavare enligt 7 kap. bostadsrättslagen (SFS 1991:614) har rätt till ersättning från föreningen vid hinder i nyttjanderätten, var frågan huruvida detta kunde anses hindra en utomobligatorisk talan riktad mot C. Både majoriteten och minoriteten ansåg att så inte var fallet, men det var endast minoriteten som utvecklade sin mening. Minoriteten ansåg att ett sådant begränsningsvillkor under vissa förhållanden kan anses följa av avtalsrelationen, men att det normalt förutsätter att det är fråga om *kopplade avtalsrelationer* där A genom avtal har rätt till en viss prestation av B, som i sin tur köper prestationen från C. Som bekant fann Högsta domstolen i Generalentreprenadsfallet att ett sådant begränsningsvillkor följde av AB 92. Vid avsaknad av en uttrycklig avtalsreglering förutsätter, enligt minoriteten, förekomsten av en sådan begränsningsregel att *B har utgått från att A:s rätt gentemot C ska vara avskuren och att A har insett detta*. Det innebär att B ska ha haft ett särskilt och för A synbart intresse av en sådan begränsning.¹⁰⁰

I detta fall fanns inget avtal mellan A och B som var specifikt knutet till tjänsten som C utförde. Rättsförhållandet, som gav A rätt till ersättning från B, var istället reglerat genom lag. Detta rättsförhållande ansågs därför inte hindra att A vände sig direkt mot C på utomobligatorisk grund.

Högsta domstolen fäster i Bostadsrättsfallet vikt vid rättsförhållandet i ledet A–B och låter A rikta en utomobligatorisk talan mot C. Enligt min mening

---

¹⁰⁰ NJA 2009 s. 16 (s. 33, skiljaktig mening).

framstår det som välmotiverat ur A:s synvinkel; A har, som Högsta domstolen konstaterar, inte ingått något avtalsförhållande till B som är direkt knutet till den tjänst som C utför och skadeståndskravet framstår som renodlat utomobligatoriskt. Utifrån C:s position kan det dock enligt mig framstå som överraskande, jämfört med utgången i Generalentreprenadsfallet. I såväl Generalentreprenadsfallet som i Bostadsrättsfallet står C inte i någon avtalsrelation med A, men har ingått ett avtal för utförandet av tjänsten med B. Som en del i riskfördelningen mellan parterna har C begränsat sitt ansvar gentemot B och den uppkomna skadan har för C:s del ett tydligt samband med den avtalade tjänsten. Konsekvensen blir att ett byggföretag i förhållande till en bostadsrättsinnehavare ansvarar vid vårdslöshet, men i förhållande till en beställare av en entreprenad endast vid grov vårdslöshet eller vid kvalificerade säkerhetsbrister.¹⁰¹

Slutligen ska en skiljedom¹⁰² ("Skiljedomen") beröras, där A med framgång ansågs kunna rikta ett skadeståndsanspråk baserat på utomobligatorisk grund gentemot C. En säljare (A) av krossmaskiner anlidade ett logistikföretag (B) för att ombesörja transporten av fyra maskiner. B anlidade i sin tur bland annat ett företag (C) för lastningen av maskinerna på särskilda lastflak. Mellan A och B tillämpades NSAB 2000 och mellan B och C gällde Sveriges Hamnars Terminalbestämmelser 1989. Under sjötransporten lossnade två av maskinerna och föll ner på andra flak och containrar, vilket orsakade stora skador på A:s maskiner. A:s försäkringsbolag yrkade ersättning dels från B men även från C.

Skiljemannen konstaterade att mellan A och C förelåg inget avtalsförhållande samt att avtalsinnehållet i ledet B–C inte kunde anses gälla såsom handelsbruk i förhållande till A. Därefter diskuterade skiljemannen huruvida A kunde vända sig på utomobligatorisk grund direkt mot C. Enligt skiljemannen föreligger det i regel inte något hinder i svensk rätt mot att hoppa i kontraktskedjor, såtillvida det inte är fråga om kopplade standardavtal. Med stöd av Generalentreprenadsfallet och Bostadsrättsfallet ansåg skiljemannen att vid kopplade standardavtal har A accepterat att prestationsskyldigheten delegeras till en underleverantör på samma villkor, och att A i sådana lägen inte kan göra gällande krav direkt mot C. De i tvisten aktuella avtalen var skilda och sinsemellan fristående standardavtal, och även om de visserligen syftade till samma mål (transporten av maskinerna) så

---

¹⁰¹ Se Kleineman 2012, s. 310.

¹⁰² Skiljedom daterad 2012-07-29, ingiven (och därigenom offentliggjord) till Högsta domstolen i målet som sedermera blev NJA 2014 s. 760. Ensam skiljeman var Svante O. Johansson.

saknades en direkt koppling mellan de två avtalsleden. A hade inte heller på annat sätt avstått från sin rätt att framställa krav mot C, och talan godtogs.¹⁰³

Enligt mig så visar Skiljedomen på betydelsen av kopplade standardavtal; om samma standardavtal hade avtalats i bägge leden skulle A inte med framgång kunnat rikta ett skadeståndsanspråk på utomobligatorisk grund mot C, enligt skiljemannens resonemang. Skiljemannen lägger däremot ingen vikt vid att det i bägge leden fanns avtalsvillkor om korttidspreskription och ansvarsbegränsningar, som A nu kunde kringgå genom att grunda sitt ersättningsanspråk på utomobligatorisk grund. Förekomsten av just ansvarsbegränsningar i ledet A–B synes ha varit av stor vikt för utgången i Generalentreprenadsfallet, där Högsta domstolen ansåg att A därigenom fick anses ha accepterat begränsningarna, oavsett vem som de facto utförde arbetet. Skiljedomen berör inte heller vissa avtalsvillkor i NSAB 2000 som enligt min mening för tankarna till Generalentreprenadsfallet. Enligt 2 § C NSAB 2000 ansvarar speditören (B) för kontraktsmedhjälpare (C) gentemot uppdragsgivaren (A), under förutsättningen att speditören åtagit sig ett ansvar som transportör och inte endast som förmedlare. Om speditören B åtagit sig transportörsansvar gäller vidare att om uppdragsgivaren A riktar anspråk mot speditören eller kontraktsmedhjälparen C så gäller bestämmelserna i NSAB 2000, inklusive ansvarsbegränsningar, med samma ansvar för kontraktsmedhjälparen som för speditören själv. Detta gäller, enligt bestämmelsen, *oavsett hur uppdragsgivarens anspråk grundas*. Under förutsättning att B ansvarar gentemot A såsom transportör, kommer A:s anspråk gentemot C att träffas av ansvarsbegränsningarna i NSAB 2000. I Skiljedomen berörs inte detta, vilket torde tyda på att B:s ansvar i det aktuella fallet var begränsat till ett förmedlaransvar. Det framgår dock inte klart i Skiljedomen att så var fallet.

I ett senare fall från Högsta domstolen, NJA 2014 s. 760, som redovisas i nästa avsnitt, ansågs ett avtalat förmedlaransvar medföra att A:s utomobligatoriska talan träffas av begränsningar i ledet B–C.

3.5 Tillåten utomobligatorisk direktkravs rätt med begränsningar

I NJA 2014 s. 760, ”Kommissionsfallet”, diskuterades uppsatsens grundproblem ingående, både i domskälen och genom ett längre tillägg av Lindskog. Prejudikatet formulerades på följande vis: ”*Har vid en kontraktskedja parten i det främre ledet råkat ut för en sakskada, kan han på*

---

¹⁰³ Skiljedomen s. 8.

*utomobligatorisk skadeståndsrättslig grund vända sig direkt mot ett bakre led som vårdslöst har orsakat skadan, om inte något annat följer av en särskild rättsregel eller föranleds av avtal.*¹⁰⁴

Det Högsta domstolen slår fast följer redan av 1 kap. 1 § SkL och torde därför inte innebära någon större nyhet, men domstolen förtydligar i viss mån rättsläget efter Generalentreprenadsfallet och Bostadsrättsfallet. I Kommissionsfallet fann domstolen dock att rättsförhållandena mellan parterna kunde obligationsrättsligt klassificeras som ett kommissionsförhållande, vilket fick avgörande betydelse för A:s möjlighet att vinna bifall till sin talan.

Omständigheterna var kortfattat följande. Ett läkemedelsföretag (A) gav en speditör (B) i uppdrag att ombesörja transporter av ett läkemedel. Mellan A och B användes standardavtalet NSAB 85. Speditören anlidade i sin tur ett godsföretag (C) för att hantera godset på flygplatsterminaler, och även i detta led gällde NSAB 85 mellan parterna. Skada uppkom genom att anställda hos C stal läkemedel från transporterna. A:s försäkringsbolag yrkade på skadestånd, baserat på utomobligatoriskt ansvar, från C.

Även om omständigheterna, såsom att det var fråga om kopplade standardavtal innehållandes ansvarsbegränsningar, påminner till stor del om de som var för handen i Generalentreprenadsfallet, för Högsta domstolen i Kommissionsfallet ett annat resonemang vilket även leder domstolen till en annan slutsats. Högsta domstolen konstaterade i Kommissionsfallet att utgångspunkten är att det utomobligatoriska skadeståndsansvaret har en generell giltighet och att avvikelser från skadeståndslagen endast ska göras om det föranleds av avtal eller annan lag.¹⁰⁵ Sådana avvikelser kan framgå implicit av avtalet och det kan även tänkas att A och B i sitt avtal inskränker A:s rätt att direkt vända sig mot C (en form av gynnande tredjemansavtal).¹⁰⁶ Att det i Generalentreprenadsfallet ansågs att A inte hade rätt att vända sig direkt mot C ansåg Högsta domstolen följa av tolkning av AB 92, och att fallet *därmed ger en begränsad vägledning för andra fall av kontraktskedjor*.¹⁰⁷

I det aktuella fallet hade A anlitat B som speditör. Enligt standardavtalet NSAB 85 kan uppdraget som speditör utföras antingen med fraktföransvar eller med förmedlaransvar, där det senare innebär att speditören inte ansvarar för tredje mans åtgärder eller underlåtenhet. Genom tolkning av parternas

¹⁰⁴ NJA 2014 s. 760 rubriken samt p. 12 (i det senare med ett mindre språkligt tillägg).

¹⁰⁵ NJA 2014 s. 760 p. 7–8.

¹⁰⁶ NJA 2014 s. 760 p. 9–10. Se mer om tredjemansavtal i avsnitt 3.7.5 nedan.

¹⁰⁷ NJA 2014 s. 760 p. 11.

avtal ansåg Högsta domstolen att speditören B endast hade åtagit sig ett förmedlaransvar och uppdraget var att ingå nödvändiga avtal för A:s räkning, det vill säga en särskild form av kommission.¹⁰⁸ Enligt domstolen följer det av kommissionsrättsliga principer att det är kommissionären (B) som ingår avtal för kommittentens (A:s) räkning med tredje man (C), men att kommittenten står utanför detta avtal.¹⁰⁹ Om kommittenten tar i anspråk en rättighet som följer av avtalet, ska kommittenten inte komma i bättre läge mot den tredje mannen än vad kommissionären skulle gjort. A:s rätt till utomobligatoriskt skadestånd från C skulle därför, i det här fallet, bedömas utifrån de avtalsvillkor som gällde mellan B och C.¹¹⁰ Bland avtalsvillkoren fanns en klausul om ettårig preskriptionstid, och enligt Högsta domstolen ska ett sådant villkor inte åsidosättas även vid fall av otillbörligt handlande, såsom stöld.¹¹¹ Det medförde att en bestämmelse i avtalet mellan B och C innebar att A:s fordran gentemot C var preskriberad, och A:s utomobligatoriskt grundade skadeståndskrav ogillades.

Genom Kommissionsfallet får Generalentreprenadfallets prejudikat anses vara begränsat, vilket diskuteras i avsnitt 3.7.3 nedan. Kommissionsfallet förtydligar att det inte finns någon allmän regel som hindrar A:s utomobligatoriska direktkravs rätt mot C. Däremot kan annat följa genom parternas avtal, både uttryckligen och tolkningsvis. Hur Högsta domstolens uttalanden om tredjemansavtal kan förstås diskuteras i avsnitt 3.7.5 nedan. För parterna i Kommissionsfallet kan det säkerligen ha kommit som en överraskning att Högsta domstolen ansåg att partsförhållandena var att klassificera som kommission, vilket fick betydande roll för utgången i målet. Vad som anses följa av avtal, och således åsidosätter huvudregeln om att det inte finns någon generell kanaliseringsregel, är enligt min mening ett svårtolkat och komplicerat spørsmål.

3.6 Underrättspraxis efter Kommissionsfallet

Efter Kommissionsfallet har frågan om skadestånd på utomobligatorisk grund vid kontraktskedjor prövats av tingsrätter i åtminstone två fall.¹¹²

---

¹⁰⁸ NJA 2014 s. 760 p. 15.

¹⁰⁹ Se 24 § kommissionslagen (SFS 2009:865), som Högsta domstolen dock inte hänvisar till.

¹¹⁰ NJA 2014 s. 760 p. 16–18.

¹¹¹ NJA 2014 s. 760 p. 21.

¹¹² Det finns även ett tredje fall där tingsrätten kort diskuterar kontraktskedjor, men där avtalsförhållandena skiljer sig så pass mycket från uppsatsens skiss att jag har valt att inte ta upp det fallet. Se Gällivare tingsrätts dom 2016-05-04 i mål T 704-14.

I ett fall från Solna tingsrätt¹¹³ krävde ett försäkringsbolag, som var försäkringsgivare till en kommun (A), ersättning på utomobligatorisk grund från ett transportbolag (C). A, som ägde ett antal spårvagnar, hade genom ett nyttjanderättsavtal givit ett annat transportbolag (B) i uppdrag att ombesörja spårvagnstrafik, med rätt för B att överlåta detta uppdrag samt nyttjanderätten av spårvagnarna vidare. B hade utnyttjat denna rätt och ingått ett avtal med C. Anställda hos C vållade därefter en kollision med spårvagnar, och A fick ersättning för skadorna från sitt försäkringsbolag som därefter riktade skadeståndsanspråk mot C baserat på ett utomobligatoriskt ansvar. Tingsrätten biföll skadeståndstalan, med hänvisning till Kommissionsfallet. Tingsrätten tolkade prejudikatet som att det inte finns något generellt hinder för försäkringsbolaget att föra regresstalan mot C, om inte annat följer av lag eller avtal. De avtalsvillkor som fanns i leden A–B samt B–C, som C ansåg starkt talade för att parterna hade avtalat om A:s rätt till ersättning från annan är B skulle vara avskuren, ansåg tingsrätten inte hindra A:s talan i detta fall. Domen är överklagad till Svea hovrätt som har meddelat prövningstillstånd.¹¹⁴ I ett rättsutlåtande till Svea hovrätt, skrivet på uppdrag av ombudet till C, riktar Jan Kleineman skarp kritik mot tingsrättens tolkning av Kommissionsfallet och av parternas avtal. Enligt Kleineman finns det i ledet A–B avtalat en tydlig ansvarsfördelning som hindrar A från att vända sig emot C, men att tingsrätten inte har beaktat denna avtalsreglering.¹¹⁵

Som ett andra exempel på underrättspraxis efter Kommissionsfallet finns ett fall från Luleå tingsrätt.¹¹⁶ Här var omständigheterna något omvända mot vad som varit för handen i de ovan refererade entreprenadtvisterna; A var underentreprenör och yrkade ersättning på utomobligatorisk grund från beställaren C. Skadorna hade uppkommit inom ramen för en gruvdrifts-entreprenad, där maskiner och personal tillhörande underentreprenören A hade skadats genom ras vid tippningsställen. Mellan beställaren C och huvudentreprenören B hade AB 04 avtalats, men det framgår inte genom domen vilket avtalsinnehåll som gällde mellan B och underentreprenören A. A:s försäkringsbolag hade ersatt A för den uppkomna skadan och ansåg att C, såsom beställare och den som drev gruvdriften, ansvarade för säkerheten inom gruvverksamheten och därför var skyldiga att ersätta skadan. När det gällde A:s rätt att rikta skadeståndsanspråk mot C på utomobligatorisk grund ansåg tingsrätten att ”förhållandena är dock inte likartade med de

---

¹¹³ Solna tingsrätts dom 2016-04-01 i mål T 1700-14. Fallet berör, förutom utomobligatoriska skadeståndskrav vid kontraktskedjor, flera komplicerade försäkringsrättsliga frågor som jag, utifrån uppsatsens avgränsningar, har valt att inte diskutera.

¹¹⁴ Målet har i Svea hovrätt nr T 3492-16. Prövningstillstånd meddelades den 26 juni 2016.

¹¹⁵ Kleineman 2016, s. 25.

¹¹⁶ Luleå tingsrätts dom 2015-02-06 i mål nr T 1833-12. Domen överklagades inte och har vunnit laga kraft.

förhållanden, som rådde t.ex. i rättsfallet NJA 2007 s. 758 där byggherren i ett avtal, som reglerades av AB 92, inte ansågs ha rätt att föra talan direkt mot entreprenörens underentreprenör”.¹¹⁷ Utan att närmare gå in på vilka förhållanden som åsyftades ansåg tingsrätten att det inte fanns något hinder för A att rikta sina krav mot C. Käromålet kom dock att ogillas, eftersom det inte var bevisat i fallet att C hade vållat skadorna genom oaktsamhet.

Fallet från Solna tingsrätt ger en indikation på att den huvudregel som Högsta domstolen presenterat i Kommissionsfallet i sig inte vållar några större rättstillämpningsproblem, utan att det istället är vid tolkningen av parternas avtal och om detta ska föranleda ett avsteg från huvudregeln som domstolar kan hamna i svåra situationer. Luleå tingsrätts resonemang och slutsats anser jag ger en antydning om att domstolar kan tänkas var försiktiga med att tillämpa kanaliseringsregeln från Generalentreprenadsfallet, när omständigheterna eller rättsförhållandena avviker. I tingsrättsfallet var det inte beställaren utan underentreprenören som krävde ersättning på utomobligatorisk grund, vilket inte faller direkt in under ordalydelsen av Högsta domstolens prejudikat från Generalentreprenadsfallet.

3.7 Rättsfallsanalys

3.7.1 Inledning

De ovan redovisade fallen från Högsta domstolen kan kategoriseras på följande vis:

- i. *Fall där en utomobligatorisk talan ej ansetts vara tillåten*
  - Postverksfallet.
  - Bankvalvsfallet.
  - Generalentreprenadsfallet.
- ii. *Fall där en utomobligatorisk talan ansetts vara tillåten, utan begränsningar*
  - Hamnkransfallet.
  - Skärbrännarfallet.
  - Bostadsrättsfallet.
  - Skiljedomen.
- iii. *Fall där en utomobligatorisk talan ansetts vara tillåten, men med begränsningar*
  - Kommissionsfallet.

---

¹¹⁷ Luleå tingsrätts dom i mål T 1833-12 s. 37.

Det finns således anledning till att närmare analysera hur dessa fall förhåller sig sinsemellan och huruvida de är förenliga med varandra. Det bör inledningsvis poängteras att tre av fallen rör entreprenadavtal (Generalentreprenadsfallet, Skärbrännarfallet och Bostadsrättsfallet) men att även inom denna kategori spretar praxis. I tre av fallen (Generalentreprenadsfallet, Skärbrännarfallet och Kommissionsfallet) är det fråga om kopplade standardavtal, där likalydande standardavtal har använts i både ledet A–B och ledet B–C.¹¹⁸ Inte heller i denna grupp av fall har utgången blivit lika. Betydelsen av att det rör sig om ett entreprenadavtal samt att det i vissa fall har handlat om kopplade standardavtal analyseras i avsnitt 3.7.3 och 3.7.4 nedan.

Utgångspunkten för min analys i det följande avsnittet är resonemangen som förs i Kommissionsfallet, eftersom det är det senaste avgörandet, och hur tidigare praxis ska ses i ljuset av denna dom. Syftet med denna analys är att undersöka huruvida det finns en allmän rättsregel som besvarar uppsatsens grundproblem.¹¹⁹

3.7.2 Räckvidden av Kommissionsfallet

I Kommissionsfallet slår Högsta domstolen fast att A kan kräva C på skadestånd baserat på 2 kap. 1 § SkL, om inte annat följer av lag eller avtal. Huvudregeln, att det föreligger en utomobligatorisk direktkravs rätt även vid kontraktskedjor, kan således begränsas genom parternas avtalsreglering.

En fråga är hur lång räckvidd prejudikatet av Kommissionsfallet har. Kan den rättsregel som Högsta domstolen slår fast anses täcka även situationer som inte innefattar kommission? I doktrin finns olika uppfattningar om huruvida Högsta domstolens uttalande om att A kan vända sig mot C på utomobligatorisk grund ska uppfattas som ett obiter dictum eller ej. Munukka anser att så inte är fallet, eftersom domstolens fortsatta argumentation i målet bygger på denna premiss.¹²⁰ Ramberg och Ramberg tolkar det dock som ett obiter dictum, och anser att det är oklart vilket värde prejudikatet har för avtalsförhållanden som inte anses vara kommission.¹²¹

---

¹¹⁸ I Kommissionsfallet var dock avtalsförhållandena inte symmetriska; Högsta domstolen fann som bekant att det i ledet A–B var avtalat ett förmedlaransvar, medans det i relationen B–C var fråga om ett fraktföransvar.

¹¹⁹ I en artikel publicerad före Kommissionsfallet uttalade sig Johansson om att Högsta domstolens praxis ”[...]svårligen kan sammanfattas i någon enhetlig principiell utgångspunkt [...]” och att avgörandena får anses som alltför disparata, se Johansson 2010, s. 289.

¹²⁰ Munukka 2015/2016, s. 426.

¹²¹ Ramberg & Ramberg 2016, s. 264.

Enligt min mening utgör uttalandet inte ett obiter dictum, utan är en del av prejudikatet, detta eftersom Högsta domstolen bygger sin slutsats på förarbetsuttalanden samt på 1 kap. 1 § SkL, och utgången i målet är en fortsättning på detta resonemang. I sitt särskilda yttrande tar Lindskog upp de ovan redovisade rättsfallen som ytterligare stöd (med undantag för Generalentreprenadsfallet) för Högsta domstolens slutsats. Enligt Lindskog så "bekräftas" slutsatsen att det inte finns någon allmän kanaliseringsregel som tvingar A att hålla sig till B av Högsta domstolens avgörande i Kommissionsfallet.¹²²

Enligt min mening har Kommissionsfallets prejudikat en räckvidd som sträcker sig utöver kommissionsförhållanden, men det är samtidigt en påminnelse om att det inte i alla lägen är helt enkelt att tolka huruvida parternas avtal föranleder ett avsteg från huvudregeln om att utomobligatoriska direktkrav är tillåtna.

Hur skulle då utgången i Kommissionsfallet ha kunnat sett ut, om Högsta domstolen inte ansett att det var fråga om kommission? Finns det något i parternas avtal som gör att en utomobligatorisk direktkravs rätt kan hindras? Ett alternativ är att domstolen skulle anse att det var fråga om ett konkludent tredjemansavtal, och att A och B avtalat om att A skulle sakna en möjlighet att kräva C på ersättning. För att ett konkludent tredjemansavtal ska anses föreligga krävs det att B har utgått från att A:s rätt gentemot C ska vara avskuren och att A har insett detta. Lindskog diskuterar huruvida dessa förutsättningar skulle kunna vara för handen i Kommissionsfallet, men konstaterar att talan inte har förts på det sättet. Det framgår inte tydligt av parternas processföring att A har varit införstådd med att C, genom att tillämpa ett standardavtal med ansvarsbegränsningar, har begränsat sitt ansvar gentemot B.¹²³

Även efter Kommissionsfallet återstår en del frågetecken kring hur de tidigare rättsfallen ska förstås. Varför blev utgången så olika i Generalentreprenadsfallet och i Bostadsrättsfallet? I bägge fallen hade A möjligheter att utfå ersättning av B, men valde istället att vända sig mot C; i Generalentreprenadsfallet var möjligheten reglerad genom avtal och i Bostadsrättsfallet reglerades möjligheten i lag. Enligt Christina Ramberg är det avgörande vilket samband rättsförhållandet A–B har med rättsförhållandet

---

¹²² NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 9–11.

¹²³ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 28 samt p. 59–61. Tredjemansavtal diskuteras mer ingående i avsnitt 3.7.5 nedan.

B–C; där det i Bostadsrättsfallet saknades ett tydligt samband. I det fallet saknades även ansvarsbegränsningar i ledet A–B.¹²⁴

En annan förklaringsmodell presenteras av Kleineman, som anser att det handlar om olika typer av skyddsvärden. I Generalentreprenadsfallet kan Högsta domstolen sägas slå vakt om den kommersiella riskfördelningen och domen skulle därmed ge uttryck för en ovilja att tillåta ett kringgående av ansvarsbegränsningarna. Det ansågs viktigare att de avtalade ansvarsbegränsningarna fick genomslag än att A fick ersättning för sin skada. I Bostadsrättsfallet är däremot bostadsrättsinnehavaren inte på samma sätt som en beställare av en entreprenad en kommersiell aktör, utan närmare att jämföra med en konsument. Skyddet för äganderätten till bostadsrätten får genomslag som skyddsintresse i Bostadsrättsfallet och leder till att A blir ersatt för sin skada.¹²⁵

Utifrån resonemangen som förs i Kommissionsfallet anser jag att ingen av de två förklaringsmodellerna ovan når hela vägen fram. Istället är det vad A och B har avtalat och huruvida de därigenom kan sägas ha begränsat A:s rätt gentemot C som är det avgörande. Även om sambandet mellan rättsförhållandet A–B och B–C samt det faktum att A i Bostadsrättsfallet var en bostadsrättsinnehavare kan tänkas ha påverkat Högsta domstolens bedömning i viss mån, så går det inte att utläsa i prejudikatet.

3.7.3 Avskuren direktkravsrätt vid entreprenadavtal – eller?

I Generalentreprenadsfallet slår Högsta domstolen fast att när en beställare och en entreprenör har avtalat om AB 92, hindrar detta beställaren från att rikta utomobligatoriska skadeståndskrav mot en underentreprenör. Från denna kanaliseringsregel undantar Högsta domstolen de fall då underentreprenören har åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse eller agerat grovt vårdslöshet eller uppsåtligt. I detta avsnitt analyserar jag hur denna kanaliseringsregel ska förstås i ljuset av Kommissionsfallet och hur långt prejudikatet från Generalentreprenadsfallet sträcker sig.¹²⁶

Det kan inledningsvis ifrågasättas huruvida kanaliseringsregeln från Generalentreprenadsfallet är att betrakta som en allmän rättsgrundsats. Mot bakgrund

---

¹²⁴ Ramberg 2009, www.christinaramberg.se/Download/1e864289-e3f3-4893-a781-1ef8193ae997.

¹²⁵ Kleineman 2012, s. 311 ff.

¹²⁶ Ramberg & Ramberg beskriver det som ”sammantaget oklart” vad som gäller vid andra avtal än just generalentreprenader som hänvisar till AB 92, se Ramberg & Ramberg 2016, s. 264.

av Kommissionsfallet, där det står klart att det inte finns någon allmän kanaliseringsregel, framstår det som märkligt; en sådan rättsgrundsats skulle bygga på premissen att AB 92 var avtalat i första ledet. Det ligger därför närmare till hands att utgå från att det Högsta domstolen gjorde i Generalentreprenadsfallet var att tolka in ett villkor, en typ av utfyllning, i AB 92 som begränsade A:s rätt till utomobligatoriska direktkrav från C. Lindskog kallar detta för en typ av tredjemansvillkor.¹²⁷

En första tolkningsfråga är vad som gäller vid andra AB-avtal än just AB 92. I den senaste utgåvan, AB 04, är de avgörande bestämmelserna i stort sett likalydande och det är enligt mig en naturlig utgångspunkt att Generalentreprenadsfallets kanaliseringsregel även gäller för AB 04.¹²⁸ För så kallade totalentreprenader används ofta standardavtalet ABT 06 (eller någon av dess föregångare, t.ex. ABT 94), där de relevanta bestämmelserna är formulerade på samma sätt. Om man utgår från Högsta domstolens resonemang i Generalentreprenadsfallet, att A får anses ha accepterat ansvarsbegränsningarna även i förhållande till C och att det ska innebära att en utomobligatorisk direktkravs rätt därför saknas, anser jag att det även vid ABT 06 finns en kanaliseringsregel som tvingar A att hålla sig till B.

Om parterna vid en entreprenad inte har bestämt att något AB-avtal¹²⁹ ska gälla mellan dem är det mer oklart vad som får anses gälla. Någon generell regel går inte att ställa upp; istället får parternas individuella avtal tolkas i ljuset av de resonemang som Högsta domstolen för i Generalentreprenadsfallet. Det är enligt mig fullt möjligt att en domstol skulle kunna finna att om parterna i ledet A–B avtalat om ansvarsbegränsningar och det finns tolkningsdata som pekar på att B ansvarar för underentreprenörer gentemot A, så har A ingen utomobligatorisk direktkravs rätt gentemot underentreprenörer. Det är å andra sidan inte omöjligt att domstolar, i kölvattnet av Kommissionsfallet, är mer försiktiga med att tolka in sådana tredjemansvillkor.¹³⁰ Jag anser att Luleå tingsrätts dom i mål T 1833-12 tyder på en försiktig inställning från underrätter att tillämpa prejudikatet från Generalentreprenadsfallet, i kölvattnet av Kommissionsfallet, på omständigheter som avviker i viss mån från de som var för handen i Generalentreprenadsfallet.

---

¹²⁷ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 51–53. Se även nedan i avsnitt 3.7.5 om tredjemansvillkor.

¹²⁸ Se även Nydrén 2007/2008, s. 707.

¹²⁹ Med ”AB-avtal” avser jag något av de standardavtal på entreprenadrättens område som är framförhandlade av BKK, som AB 04, AB 92, ABT 06 och ABT 94. Jag bortser här från de som används för konsulter (ABK 09) samt för konsumententreprenader (ABS 09).

¹³⁰ Jfr Solna tingsrätts dom i mål T 1700-14 samt Luleå tingsrätts dom i mål T 1833-12.

En annan aspekt gäller parternas avtalsfrihet och möjligheter att avtala om förändringar i AB-avtalen. AB-avtalen utgör just standardavtal och även om det i förordet rekommenderas att parterna inte gör större ändringar finns denna möjlighet.¹³¹ Finns det någon ”gräns” där parternas ändringar av AB-avtal gör att huvudregeln från Generalentreprenadsfallet inte längre gäller? De viktigaste bestämmelserna är självklart kap. 5 §§ 14–15 i AB 92 och motsvarande bestämmelser i den senare upplagan AB 04. Parterna kan välja att tydligt reglera att A ska ha en rätt till utomobligatoriskt direktkrav mot C. Det kan dock tänkas situationer där A och B inte direkt har den utomobligatoriska direktkravsrätten i åtanke när de reglerar ansvarsförhållanden mellan varandra, men att deras individuella reglering får denna effekt. Ett exempel kan vara om B inte vill vara ansvarig enligt kap. 5 § 15 AB 92 (eller motsvarande) för anlåtande underentreprenörer, eller om A vägrar att gå med på en ansvarsbegränsning om 15 % och kräver en betydligt strängare ansvarsreglering. För C, som står utanför detta avtalsförhållande, kan sådana ändringar ge upphov till otrevliga överraskningar om A sedan väljer att rikta skadeståndsanspråk mot C.

En annan fråga är huruvida kanaliseringsregeln endast gäller vid *generalentreprenader* eller även vid delad entreprenad. Högsta domstolen ger i Generalentreprenadsfallet inte klart svar på den frågan. I rubriken till målet betonas att det är fråga om en generalentreprenad och det framhålls även i domskälen att ”när det som i målet är fråga om en generalentreprenad hade entreprenören kunnat utföra allt arbete själv”.¹³² I den sammanfattande slutsatsen nämns dock inte entreprenadformen. När det är fråga om en generalentreprenad är A från början införstådd med att B kommer anlita andra underentreprenörer, men situationen blir annorlunda när det är fråga om en delad entreprenad. I Kommissionsfallet uttalar Högsta domstolen att Generalentreprenadsfallet bygger på en tolkning av AB 92 och *rör förhållandena vid generalentreprenad*, och att fallet därmed ger begränsad ledning för andra fall av kontraktsskedjor.¹³³ Lindskog tillägger i sitt särskilda yttrande att generalentreprenörens samordnande funktion troligen är en anledning till att Högsta domstolen valde en kanaliseringsregel i Generalentreprenadsfallet, istället för att låta A vända sig emot C på samma villkor som mot B.¹³⁴ Lindskog anser även att A inte kan vara förhindrad att

---

¹³¹ *Allmänna bestämmelser och andra standardkontrakt för byggsektorn*, s. 3. Kap. 5 §§ 14–15 AB 92 och motsvarande bestämmelser i AB 04 och ABT 06 är s.k. fasta bestämmelser, där avtalsparterna måste uppfylla vissa krav för att ändra bestämmelsernas lydelse, se kap. 1 § 3 AB 04 och tillhörande kommentar.

¹³² NJA 2007 s. 758 (s. 773). Se dock Nydrén 2007/2008, s. 705, som menar att det i praktiken endast är i undantagsfall som en generalentreprenör kan utföra allt arbete själv.

¹³³ NJA 2014 s. 760 p. 11.

¹³⁴ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 52.

vända sig mot C, om avtalet mellan A och B inte ger B en rätt att anlita C, vilket B alltid har en rätt att göra om det är fråga om generalentreprenad.¹³⁵

Jag instämmer här i Lindskogs åsikt, men det leder, enligt mig, till att Generalentreprenadsfallet öppnar upp för ytterligare en otydlig situation. Om det vid liknande förhållanden, med den skillnad att det rör sig om en delad entreprenad, skulle uppstå en tvist är det oklart om A skulle ha rätt att rikta ett utomobligatoriskt direktkrav mot C. Å ena sidan kan det hävdas att A då aldrig accepterat att B för prestationen vidare till C, å andra sidan kan B, enligt min mening med fog, hävda att även vid delade entreprenader är det vanligt förekommande att entreprenörer anlitar underentreprenörer för att utföra vissa arbeten. Bilden kompliceras ytterligare av att det i praktiken förekommer att generalentreprenader och delade entreprenader blandas och att de två formerna inte alltid uppträder renodlat.

Vidare reserverar sig Högsta domstolen i Generalentreprenadsfallet för de fall då C har agerat uppsåtligt eller grovt vårdslöst, eftersom ansvarsbegränsningarna i kap. 5 § 14 AB 92 då inte gäller.¹³⁶ Högsta domstolen undviker dock att tydligt säga att i sådana fall *får* A vända sig mot C på utomobligatorisk grund. Jag anser dock att den enda rimliga tolkningen av prejudikatet är att i sådana lägen godtas en utomobligatorisk direktkravs rätt, särskilt i ljuset av Kommissionsfallet. Högsta domstolen preciserar dock inte huruvida den grova vårdslösheten ska bedömas på inom- eller utomobligatorisk grund.¹³⁷ Eftersom det rör sig om en avtalad ansvarsbegränsning som åsidosätts ter det sig enligt mig mer naturligt att det är fråga om en bedömning inom kontraktsförhållandet, det vill säga den strängare inomobligatoriska culpabedömningen. Frågan blir då inom vilket avtalsförhållande som bedömningen ska göras, A–B eller B–C? De förpliktelser som B har i förhållande till A kan vara betydligt vidare än de som B senare har fört vidare till just C. I princip kan C:s agerande vara att bedöma som grovt vårdslöst i avtalsrelationen gentemot B, men om B hade agerat på samma sätt i sin relation mot A hade det inte varit att bedöma som grovt vårdslöst. Så som Högsta domstolen nu uttryckt sig leder detta till en fördel för A, som härigenom kan få en rätt till en utomobligatorisk direktkravs rätt.¹³⁸

---

¹³⁵ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 54.

¹³⁶ Läser man AB 92 kap. 5 § 15 noga anges där endast att ansvarsbegränsningarna inte gäller vid *grov vårdslöshet*. Högsta domstolen har dock i NJA 2014 s. 960 klargjort att detta även gäller vid uppsåtliga avtalsbrott, i vart fall när det är fråga om ABT 94.

¹³⁷ Bedömningen skiljer sig åt i de två fallen, se ovan i avsnitt 2.5.3.

¹³⁸ Se även Nydrén 2007/2008, s. 707f.

Högsta domstolen reserverar sig även för de fall då C har åsidosatt en särskild säkerhetsförpliktelse. Denna reservation är enligt min mening svårtolkad och framstår närmast som ett sätt för Högsta domstolen att försöka passa in Generalentreprenadsfallet i sin tolkning av Hamnkransfallet. Vad som närmare kan utgöra en ”särskild säkerhetsförpliktelse” och hur detta ska tolkas ger Högsta domstolen inga svar på; resultatet är enligt mig otydligt och onödigt processdrivande.

Sammanfattningsvis har jag kommit fram till följande gällande räckvidden av Generalentreprenadsfallet. Det är *klart* att det finns en kanaliseringsregel som begränsar A:s utomobligatoriska direktkravs rätt mot C under förutsättning att AB 92, utan väsentliga ändringar avseende ansvarsfördelningen, har avtalats mellan A och B vid en generalentreprenad. Detsamma gäller även, enligt mig, för AB 04, ABT 94 eller ABT 06. Det är dock inte fråga om någon rättsgrundsats, utan bygger på ett intolkat tredjemansvillkor till förmån för C. Om det är fråga om en delad entreprenad, istället för en generalentreprenad, är det *oklart* i vilken utsträckning Generalentreprenadsfallets kanaliseringsregel gäller. Detsamma gäller om parterna inte har avtalat om något avtal inom AB-familjen; domstolen får då tolka avtalsinnehållet utifrån både Generalentreprenadsfallet och Kommissionsfallet. Parterna kan välja att genom ändringar i ett AB-avtal reglera rätten till utomobligatorisk direktkravs rätt, antingen genom en tydlig reglering eller genom att de bestämmelser som låg till grund för Högsta domstolens utfyllning (med ett tredjemansvillkor) förändras. Slutligen har jag kommit fram till att de undantagssituationer som Högsta domstolen själv reserverar sig för är otydliga, svårtillämpade och processdrivande.

3.7.4 Betydelsen av kopplade standardavtal

I vissa av de i uppsatsen refererade fallen har det rört sig om kopplade standardavtal, och detta har i vissa fall lyfts fram som avgörande för huruvida en utomobligatorisk direktkravs rätt finns eller inte. Frågan är – är det avgörande?

I Skärbrännarfallet var det fråga om kopplade standardavtal (AB 72). Som bekant begränsade detta inte A:s utomobligatoriska direktkravs rätt mot C, låt vara att Högsta domstolen inte tog ställning till detta spørsmål utan jämkade med stöd av skadeståndslagen. Rättsfallet får därför, enligt min mening, anses ha begränsad relevans för att fastställa betydelsen av kopplade standardavtal.

I det senare Bostadsrättsfallet ansåg minoriteten att ett begränsningsvillkor i vissa fall kunde följa av avtalsförhållandet, men att det normalt förutsätter att det är fråga om kopplade avtalsrelationer. Som exempel på ett fall med en

kanaliseringsregel lyfter minoriteten fram Generalentreprenadsfallet, där det ”ansågs följa av AB 92, som gällde för båda leden”¹³⁹ (min kursivering). I Generalentreprenadsfallet uppehöll sig dock inte Högsta domstolen vid det faktum att AB 92 var avtalat i bägge leden, utan formulerar prejudikatet med förutsättningen att AB 92 gäller mellan A och B. Varför minoriteten i Bostadsrättsfallet två år senare anser detta vara av central betydelse står inte klart. I doktrin har Kleineman dock hävdad att förekomsten av kopplade standardavtal var avgörande för utgången i Generalentreprenadsfallet.¹⁴⁰ Vad minoriteten säger tas även upp i Skiljedomen, där skiljeman Johansson anser att ”hinder mot hopp i kontraktsskedjorna kan sägas föreligga vid kopplade avtal”.¹⁴¹ Som argument för den åsikten anför Johansson att kontraktsparten (A) då har accepterat och varit bunden av ett avtal där prestationsskyldigheten delegeras till en underleverantör (C) på samma villkor.¹⁴²

Även i Kommissionsfallet var det fråga om kopplade standardavtal, NSAB 85, som visserligen byggde på olika ansvarsformer i leden A–B och B–C. Att så var fallet var dock inget Högsta domstolen lade någon avgörande vikt vid; istället ansåg domstolen att A hade en utomobligatorisk direktkravsrätt mot C, dock att rättsförhållandena ansågs utgöra kommission och därför tillämpades preskriptionsfristen i ledet B–C. Lindskog utvecklar resonemanget om betydelsen av kopplade standardavtal i sitt tillägg till domskälen. Lindskog anför där att kopplade standardavtal kan få betydelse om man vill se avtalet mellan A och B som ett konkludent tredjemansavtal till förmån till C, det vill säga att A och B har avtalat om att A:s utomobligatoriska direktkravsrätt mot C ska vara avskuren. För att ett sådant förhållande ska föreligga krävs bland annat att A hade vetskap om att B har begränsat sitt ansvar i förhållande till C. Om det är fråga om kopplade standardavtal och A hade vetskap om detta vid avtalets ingående med B, och i synnerhet om standardavtalet har en vid spridning, så bör A:s utomobligatoriska talan kunna träffas av ansvarsbegränsningarna i ledet B–C.¹⁴³

Lindskog anför vidare att det inte finns skäl för en särskild rättsbildning när det gäller kopplade standardavtal generellt, utan att domstolar bör respektera självregleringen i kommersiella standardavtal i så lång utsträckning som möjligt.¹⁴⁴ Istället är det, enligt Lindskog, upp till de intresseorganisationer

---

¹³⁹ NJA 2009 s. 16 (skiljaktig mening s. 33).

¹⁴⁰ Kleineman 2012, s. 309.

¹⁴¹ Skiljedomen s. 8.

¹⁴² Skiljedomen s. 8.

¹⁴³ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 28–30. I avsnitt 3.7.5 nedan diskuteras tredjemansavtal mer ingående.

¹⁴⁴ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 55–56.

som tillsammans förhandlar fram standardavtal att själva avgöra om de önskar reglera A:s rätt att vända sig på utomobligatorisk grund mot C eller inte.¹⁴⁵

Utifrån vad som anförts ovan anser jag att kopplade standardavtal, enligt praxis, *kan* ha betydelse för A:s möjligheter att rikta en utomobligatorisk skadeståndstalan mot C, men att det inte är ensamt avgörande. Istället får det betydelse som ett tolkningsdatum när domstolen har att bedöma huruvida A och B har avtalat om att A inte ska kunna vända sig på utomobligatorisk grund mot C. Jag håller därmed inte med Kleineman i hans åsikt att förekomsten av kopplade standardavtal var avgörande för utgången i Generalentreprenadsfallet. Johanssons argument om varför kopplade standardavtal bör tillmätas stor betydelse (att A därigenom har accepterat att B delegerar prestationen till C) anser jag inte gälla för kopplade standardavtal *generellt*, utan att det beror på typen av avtal och omständigheterna i fallet. Är det fråga om en generalentreprenad och A har haft avtalsrättsliga möjligheter att godkänna valet av C, så håller jag med Johansson. Är det däremot fråga om exempelvis en delad entreprenad, där A inte med säkerhet är införstådd i att B kommer att anlita en underentreprenör, eller i fall där A inte har haft möjlighet att välja C, så väger Johanssons argument inte lika tungt. Vidare så instämmer jag i Lindskogs åsikt att domstolar bör vara försiktiga med att skapa en särskild rättsbildning för kopplade standardavtal och istället överlåta det till avtalsförfattarna.

3.7.5 Tredjemansavtal som en möjlig förklaringsmodell

Ovan har jag redovisat min slutsats att det inte finns någon allmän kanaliseringsregel som hindrar A från att vända sig mot C på utomobligatorisk grund. Det framgår även att det, enligt 1 kap. 1 § SkL, av avtal kan följa att A inte har att grunda sitt anspråk på utomobligatorisk grund. A och B kan naturligtvis välja att tydligt avtala om A:s rätt att vända sig mot C. I detta avsnittet ska jag diskutera situationen där A och B inte uttryckligen har avtalat om ett sådant tredjemansvillkor, och om möjligheterna att tolka in ett sådant villkor i parternas avtal.

Tredjemansavtal kännetecknas normalt av att två parter sluter ett avtal som ger en tredje person en rättighet gentemot en av parterna, men att tredje man står utanför avtalet. För att det ska vara fråga om ett tredjemansavtal i strikt mening krävs att tredje man har fått en *självständig* rätt att göra gällande sin

---

¹⁴⁵ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 57.

rättighet. Huruvida så är fallet är en tolkningsfråga och det krävs bevisning om att parterna avsett en sådan självständig rätt.¹⁴⁶

I Generalentreprenadsfallet nämner Högsta domstolen inte uttryckligen tredjemansavtal som en möjlig konstruktion, men uttalar bland annat att ”[b]eställaren kan därmed sägas ha accepterat ansvarsbegränsningarna, oavsett om entreprenören utför arbetet själv eller om han gör det genom en underentreprenör”.¹⁴⁷ I Bostadsrättsfallet uttrycker minoriteten att en begränsningsregel kan intolkas, men att det kräver att B har utgått från att A:s rätt gentemot C ska vara avskuren och att A har insett detta. B ska ha haft ett särskilt och för A synbart intresse av en sådan begränsning.¹⁴⁸ Även i Kommissionsfallet nämner Högsta domstolen möjligheten att tolka in ett tredjemansvillkor i avtalet,¹⁴⁹ och Lindskog ger det stort utrymme i sitt tillägg till domen.¹⁵⁰ Även Johansson har belyst uppsatsens grundproblem utifrån rättsfiguren tredjemansavtal.¹⁵¹ Det kan redan inledningsvis poängteras att Lindskog och Johansson, i det här sammanhanget, använder rättsfiguren tredjemansavtal för att ta två olika vägar, för att sedan komma fram till samma mål.

Med Lindskogs synsätt är frågan om A och B kan tänkas ha ingått ett berättigande tredjemansavtal till förmån för C, med innebörden att A avstår från sin rätt att på utomobligatorisk grund vända sig mot C. Om parterna inte uttryckligen har avtalat om ett sådant villkor kan det ändå framgå med hjälp av avtalstolkning, och Lindskog har diskuterat huruvida man kan se det som att parterna A och B konkludent har ingått ett tredjemansavtal. Han bygger där vidare på minoritetens resonemang i Bostadsrättsfallet och ställer upp två krav för att ett sådant avtal ska kunna anses föreligga:

- (1) B måste ha utgått från att A:s rätt att kunna vända sig mot C på utomobligatorisk grund ska vara avskuren eller begränsad, och
- (2) A måste ha insett detta.¹⁵²

För att det första kravet ska vara uppfyllt krävs det, enligt Lindskog, i regel att B har haft ett särskilt och för A synbart intresse av att A:s rätt gentemot C är inskränkt. Ett sådant intresse kan vara att i ledet B–C finns avtalade ansvarsbegränsningar (som begränsar C:s ansvar gentemot B), och att B

---

¹⁴⁶ Adlercreutz, Gorton & Lindell-Frantz 2016, s. 167ff.; se även NJA 2005 s. 142 där Högsta domstolen lade bevisbördan på tredje man om en sådan avsikt, dock med sänkt beviskrav till ”sannolikt”.

¹⁴⁷ NJA 2007 s. 758 (s. 773).

¹⁴⁸ NJA 2009 s. 16 (s. 33 skiljaktig mening).

¹⁴⁹ NJA 2014 s. 760 p. 10.

¹⁵⁰ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 18–33.

¹⁵¹ Johansson 2010, s. 294.

¹⁵² NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 27.

därmed riskerar att behöva kompensera C för det överskjutande beloppet som C har fått betala till A. I detta fall måste A ha varit medveten om de avtalade ansvarsbegränsningarna i ledet B–C.¹⁵³

Lindskog diskuterar i samband med detta betydelsen av kopplade standardavtal. Om A och B ingår ett standardavtal (med ansvarsbegränsningar) och B därefter (med A:s tillåtelse) uppdrar åt C att utföra prestationen och samma standardavtal används i den avtalsrelationen, ger det dels B ett särskilt intresse av en inskränkt rätt för A till utomobligatoriskt direktkrav, dels påverkar det A:s insikt om att B har utgått från en sådan inskränkning. Kopplade standardavtal påverkar därmed bedömningen för om kraven (1) och (2) är uppfyllda och det ligger nära till hands att ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk från A mot C blir avskuren eller träffas av ansvarsbegränsningarna.¹⁵⁴

Att det är en ansvarsbegränsning i ledet B–C som får avgörande betydelse, eftersom det påverkar huruvida B har haft ett särskilt och synbart intresse av att A:s rätt gentemot C ska vara avskuren, kan synas stå i konflikt mot Högsta domstolens uttalande i Generalentreprenadsfallet. Där konstaterades som bekant att C:s ansvarsbegränsningar i förhållande till B är ”något som principiellt inte binder beställaren [A]”.¹⁵⁵ Det är något som jag inte ifrågasätter, men jag anser att man genom ett konkludent tredjemansavtal kan skapa ett undantag till denna huvudregel.¹⁵⁶

Det ovan sagda bygger på att A har godtagit, eller i vart fall varit medveten om och inte protesterat mot, att B för prestationen vidare till C. I entreprenadförhållanden torde så vara fallet när det är fråga om generalentreprenad, som bygger på premissen att B ska föra sina åtaganden vidare till olika underentreprenörer. Om det däremot är fråga om delad entreprenad, där A avtalar med flera olika entreprenörer (B), är det enligt min mening inte säkert att A har godtagit att prestationen förflyttas ner i leden till C. Vid en transport kan A i vissa fall sägas ha godtagit, och utgått från, att B kommer anlita en undertransportör för att genomföra uppdraget, men i vissa fall med fog utgått från att det är B som kommer att utföra transporten själv. Det avgörande är där parternas avtal och vilken ansvarstyp som parterna har avtalat om.

Den ovan diskuterade konstruktionen med konkludent tredjemansavtal som en möjlig förklaring till A:s avskurna eller begränsade rätt att rikta en utomobligatoriskt skadeståndstalan mot C bygger på Lindskogs resonemang.

---

¹⁵³ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 27.

¹⁵⁴ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 28.

¹⁵⁵ NJA 2007 s. 758 (s. 773).

¹⁵⁶ Se NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 37.

Även Johansson har som sagt diskuterat möjligheten att använda rättsfiguren tredjemansavtal när det är fråga om direktkravs rätt inom avtalskedjor, men trots den semantiska likheten i Johanssons och Lindskogs argumentation anser jag att de talar om två olika saker.

Johansson anser att rättsfiguren fingerade tredjemansavtal¹⁵⁷ med fördel bör appliceras på direktkrav inom avtalskedjor.¹⁵⁸ Johanssons förslag innebär dock att fingerade tredjemansavtal kan användas som en möjlig väg för att *tillåta* att A riktar en skadeståndstalan grundat på *inomobligatoriskt ansvar* mot C, trots principen om avtalets subjektiva begränsning.¹⁵⁹ Applicerat på Generalentreprenadsfallet innebär det, med Johanssons synsätt, att avtalet i ledet B–C kan ses som ett (fingerat) berättigande tredjemansavtal till förmån för A, och att A genom detta kan rikta en inomobligatorisk talan mot C. A:s inomobligatoriska talan mot C träffas i det fallet av avtalsinnehållet i ledet B–C, såsom ansvarsbegränsningar och korttidspreskription.¹⁶⁰ Som läsaren kanske minns innebar Lindskogs lösning med konkludent tredjemansavtal att avtalet i ledet A–B skulle anses vara ett berättigande tredjemansavtal till förmån för C, som med stöd av avtalet skulle kunna avvärja eller begränsa ett utomobligatorisk skadeståndsansvar gentemot A.

Johansson anser att med den föreslagna lösningen kan man uppnå stringens och ordning när det gäller ett avtals verkan i förhållande till tredje man. Han anför också att Högsta domstolens reservation för fall av grov vårdslöshet och uppsåtliga avtalsbrott i Generalentreprenadsfallet kan inordnas på ett mer logiskt och systematisk sett i en konstruktion med inomobligatoriskt skadestånd.¹⁶¹

Jag anser att det av Lindskog föreslagna synsättet ligger väl i linje med resonemangen i Kommissionsfallet, vilket naturligtvis är ett utslag av att hans argumentation är skrivna som ett särskilt tillägg till den domen. Johanssons lösning, som han föreslog innan Kommissionsfallet, anser jag däremot ligger långt ifrån Högsta domstolens resonemang. Det är dock möjligt att Johanssons synsätt kan appliceras på avtalsinnehåll och partsförhållanden som inte varit för prövning av Högsta domstolen ännu; figuren tredjemansavtal får i det här sammanhanget ses som ett möjligt tolkningsresultat av avtalsinnehåll, istället för en färdigpaketerad lösning som kan appliceras direkt på alla former av kontraktskedjor. Jag anser att tredjemansavtal, särskilt

---

¹⁵⁷ Det fingerade tredjemansavtalet hämtar Johansson från NJA 2000 s. 48, där det var fråga om direktkravs rätt inom försäkringsrätten.

¹⁵⁸ Johansson 2010, s. 294.

¹⁵⁹ Johansson 2010, s. 294f.

¹⁶⁰ Johansson 2010, s. 295.

¹⁶¹ Johansson 2010, s. 296.

på det sätt som Lindskog föreslår, är en bra förklaringsmodell för att på ett systematiskt sätt hantera uppsatsens grundproblem. Däremot är det en komplicerad sådan, med flera subjektiva rekvisit, och jag anser att den kan vara svår för domstolar att hantera i praktiken.

4 Avtalsinnehållets betydelse för bedömningen

4.1 Inledning

I flera av de ovan redovisade fallen har Högsta domstolen lagt stor betydelse vid avtalsinnehållet, både i ledet A–B och i ledet B–C. I detta avsnitt analyserar jag vilken relevans avtalsinnehållet mellan parterna kan få för A:s möjlighet att med framgång rikta en utomobligatorisk skadeståndstalan mot C. Att parternas avtal påverkar möjligheten till utomobligatoriska direktkrav står redan klart genom Högsta domstolens slutsats i Kommissionsfallet, men i detta kapitel ska jag närmare undersöka visst avtalsinnehåll. Det handlar om en bedömning i två led; den första om visst avtalsinnehåll ska påverka huruvida A:s talan överhuvudtaget ska tillåtas, och den andra om en tillåten utomobligatorisk talan ska träffas av avtalsinnehållet. Jag har valt att fokusera på avtalade ansvarsbegränsningar samt korttidspreskription, eftersom de är den typ av klausuler som normalt sätt begränsar A:s möjlighet till ett inomobligatoriskt skadestånd från B och som är anledningen till att A vill rikta sitt ersättningsanspråk mot C.

Den rättsliga utgångspunkten för denna diskussion är att ett ingånget avtal endast binder parterna.¹⁶² Syftet med avsnittet är att undersöka och analysera i vilken mån avtalsinnehåll, trots principen om avtalets subjektiva begränsning, kan få betydelse även utanför avtalsförhållandet.

4.2 Ansvarsbegränsningar vid utomobligatoriska direktkrav

Ansvarsbegränsningar är ett vedertaget och vanligt förekommande sätt för parter att styra riskfördelningen i ett avtalsförhållande. Friskrivningar kan ske på en mängd olika sätt, men i det följande menar jag olika beloppsbegränsningar för skadestånd. Ansvarsbegränsningar är i huvudregel tillåtna i svensk rätt.¹⁶³

---

¹⁶² Adlercreutz, Gorton & Lindell-Frantz 2016, s. 163; Ulfbeck 2000, s. 31.

¹⁶³ Se prop. 1973:138 s. 90ff.; Bernitz 2013, s. 103ff. Dock har det på senare tid diskuterats huruvida den principen fortfarande gäller i svensk rätt, eller om 36 § avtalslagen (SFS 1915:218) istället bör tillämpas, detta efter den s.k. KPMG-domen (offentliggjord skiljedom genom Svea hovrätts dom 2011-09-27 i mål T 1085-11), se Johansson 2015/2016 främst s. 62–67; Ramberg 2010/2011 s. 927ff.; Lindskog 2015, s. 309ff.

Utgångspunkten är att en avtalad ansvarsbegränsning inte kan få någon verkan i ett rent utomobligatoriskt förhållande; där finns inget avtal som inverkar på skadeståndsskyldigheten och en ensidigt bestämd ansvarsbegränsning av en skadevällare får ingen verkan mot den skadelidande.¹⁶⁴

Den första frågan för denna utredning och analys är, utifrån de rättsfall som diskuterats i avsnitt 3, i vilken mån ansvarsbegränsningar har påverkat, i betydelsen *hindrat*, ersättningskrav riktat från A mot C på utomobligatorisk grund.

I Skärbrännarfallet fanns ansvarsbegränsningar avtalade i både ledet A–B och B–C, men detta diskuterades inte av Högsta domstolen som ett hinder mot A:s krav gentemot C. I Generalentreprenadsfallet ansåg Högsta domstolen, genom tolkning av AB 92, att A fick anses ha accepterat ansvarsbegränsningarna även i förhållande till C. Det fick dock inte till följd att ansvarsbegränsningarna ansågs utgöra ”avtalsinnehåll” mellan A och C, utan att A:s möjlighet till utomobligatoriskt direktkrav *hindrades*. Högsta domstolens reservation för denna kanaliseringsregel för de fall då ansvarsbegränsningarna i ledet A–B inte längre gäller på grund av grov vårdslöshet eller uppsåt, talar även det för att ansvarsbegränsningar i ledet A–B kan hindra en utomobligatorisk talan. Däremot uttalar Högsta domstolen, som bekant, att ansvarsbegränsningar i ledet B–C är något som principiellt inte binder A.¹⁶⁵

Enligt Munukka ger Postverksfallet och Generalentreprenadsfallet stöd för att ansvarsbegränsningar i ledet A–B *hindrar* en utomobligatorisk direktkravs rätt. Ansvarsbegränsningarna är enligt Munukka avgörande; ”[u]tan någon ansvarsbegränsning i det ledet förefaller inte något hindra en utomobligatorisk talan riktad mot en avtalsparts avtalspart”.¹⁶⁶ Han öppnar även upp för möjligheten att Postverksfallet kan tolkas på så sätt att en ansvarsbegränsning mellan A och B ska vara verksam även i förhållande till C.¹⁶⁷

Hur förhåller sig då dessa två fall till Högsta domstolens avgörande i det senare Kommissionsfallet? Enligt Munukka kan man utifrån Kommissionsfallet dra slutsatsen att en ansvarsbegränsning i ledet A–B *inte hindrar* en utomobligatorisk direktkravs rätt, om inte annat följer av en särskild rättsregel

---

¹⁶⁴ Munukka 2014, s. 171f., som stödjer sitt påstående på en motsatsläsning av 8 § andra stycket och 35 § avtalslagen.

¹⁶⁵ Se dock resonemanget om tredjemansavtal i avsnitt 3.7.5 ovan.

¹⁶⁶ Munukka 2015/2016, s. 418.

¹⁶⁷ Munukka 2015/2016, s. 419.

eller av avtal. Detta trots att Högsta domstolen inte uttalade sig explicit om denna fråga i sin slutsats i Kommissionsfallet.¹⁶⁸

Gällande Kommissionsfallet får analysen, enligt min mening, närmast bygga på vad Högsta domstolen *inte* uttalar sig om, även om försiktighet får intas vid sådana motsatsslut. Om huvudregeln är att avtalsinnehåll, såsom ansvarsbegränsningar, endast binder parterna till avtalet och Högsta domstolen inte uttrycker en specifik undantagsregel därom, får utgångspunkten enligt mig vara att huvudregeln alltjämt är gällande. Högsta domstolen synes även i Kommissionsfallet vilja kraftigt begränsa räckvidden av Generalentreprenadsfallet. Det är därför min slutsats i detta avseende att ansvarsbegränsningar i sig inte utgör ett hinder för en utomobligatorisk direktkravs rätt. De kan dock användas som tolkningsdata när domstolar prövar huruvida parterna har ingått ett konkludent tredjemansavtal, såsom det beskrivs i avsnitt 3.7.5 ovan.

Den andra frågan är huruvida en ansvarsbegränsning kan *begränsa*, i betydelsen träffa, en tillåten utomobligatorisk talan. För att besvara den diskuterar jag dels rättsfall från kapitel 3, men även ytterligare ett fall från Högsta domstolen (NJA 2010 s. 629).

Möjligheten att åberopa en ansvarsbegränsning gentemot annan än avtalspart behandlades i rättsfallet NJA 2010 s. 629, ”Temarör”. Omständigheterna i fallet var, något förenklat, följande. En beställare (A) av en totalentreprenad hade ingått ett avtal med en entreprenör (B), med ABT 94 som avtalsinnehåll. B anlätade bland annat underentreprenören C, och även i det ledet gällde (efter hänvisning från ett annat standardavtal) ABT 94. C kvitterade ut en huvudnyckel, där det på kvittenslistan fanns en vitesklausul för den händelse att nyckeln skulle försvinna. Enligt Högsta domstolens tolkning gällde detta avtal (kvittensen) mellan A och C.¹⁶⁹ Vitesklausulen gällde således i förhållandet A och C. Därefter slarvade C bort nyckeln, vilket föranledde att A fick stora kostnader för att byta ut låsecylindrar. A krävde B för ersättning (som vida översteg den avtalade vitesklausulen för förkommen nyckel), vilket B:s försäkringsbolag betalade ut till A. Därefter väckte B:s försäkringsbolag talan mot C, för att regressvis återfå den ersättning som hade betalats ut till A. Som förstahandsinvändning åberopade C vitesklausulen och ansåg sig inte vara ersättningskyldigt till ett högre belopp än så.

---

¹⁶⁸ Munukka 2015/2016, s. 419.

¹⁶⁹ NJA 2010 s. 629 p. 9. C kvitterade de facto ut nyckeln av en samordnare, men Högsta domstolen ansåg att denne hade handlat på uppdrag av A.

En stor del av Högsta domstolens resonemang gick ut på att tolka huruvida vitesklausulen var att anse som en exklusiv reglering av ersättnings-skyldigheten, vilket den ansågs utgöra.¹⁷⁰ Vitesklausulen fick således verkan som en ansvarsbegränsning. Den för uppsatsen relevanta frågan var därefter om vitesklausulen (som hade avtalats mellan A och C) gällde i förhållandet B–C. Enligt Högsta domstolen hade B kunnat åberopa vitesklausulen gentemot A, när denne krävde B på betalning. Detta trots att B i egentlig mening inte var part i avtalet, men enligt Högsta domstolen innebar vitesklausulen en begränsning av B:s ansvar för förkommen nyckel och att detta kan jämföras med tredjemansavtal.¹⁷¹

Avtalet mellan A och C tolkades således av Högsta domstolen som ett tredjemansavtal som hade gett B rätt att åberopa ansvarsbegränsningen. B kände dock inte till ansvarsbegränsningen när man utgav ersättning till A, vilket var förklaringen till att B betalade mer än vitesbeloppet. Enligt B skulle det leda till stora olägenheter om en generalentreprenör, innan denne utgav ersättning till beställaren, var tvungen att kontrollera i flera led av underentreprenörer huruvida någon hade träffat en särskild överenskommelse med beställaren.¹⁷² Enligt Högsta domstolen, översatt till denna uppsatsens terminologi, är det dock en allmän princip att en part (B) som vill regressa mot en annan (C) och som inte har ett längre ansvar än C, måste inför betalning till borgenären (A) kontrollera med C om denne har någon invändning som kan åberopas mot A. Gör inte B denna kontroll prekluderas regressrätten, om C inte gett B anledning att anta att full regressrätt finns.¹⁷³ På grund av detta fann Högsta domstolen att B visserligen hade regressrätt gentemot C, men att den rätten var begränsad till beloppet enligt vitesklausulen.¹⁷⁴

Enligt Munukka ger rättsfallet Temarör stöd för att en ansvarsbegränsning kan göras gällande även av part som står utanför avtalsförhållandet, om ansvarsbegränsningen i sig kan uppfattas som ett tredjemansavtal. Ansvarsbegränsningen kan, enligt Munukka, även få verkan utanför det direkta partsförhållandet om det *underförstått* kan anses utgöra en del av avtalet mellan A och B.¹⁷⁵

---

¹⁷⁰ NJA 2010 s. 629 p. 13.

¹⁷¹ NJA 2010 s. 629 p. 14–15.

¹⁷² NJA 2010 s. 629 p. 16.

¹⁷³ NJA 2010 s. 629 p. 17.

¹⁷⁴ NJA 2010 s. 629 p. 19.

¹⁷⁵ Munukka 2014, s. 173f. Munukka använder dock inte beteckningarna A, B och C, utan jag har översatt hans resonemang till denna uppsatsens terminologi.

Lindskog har, innan Kommissionsfallet, ställt sig kritisk mot att ansvarsbegränsningar skulle kunna få verkan i ett utomobligatoriskt förhållande. Utgångspunkten är, enligt Lindskog, att ansvarsbegränsningar endast träffar det inomobligatoriska ansvaret.¹⁷⁶ Ansvarsbegränsningar har dock en central roll i diskussionen om tredjemansavtal. Om figuren konkludent tredjemansavtal, så som den beskrivs av Lindskog, accepteras som en förklaringsmodell får det till följd att A:s talan begränsas av ansvarsbegränsningar som gäller i ledet A–B.¹⁷⁷ Det följer i sådana fall snarare av en tolkning av parternas avtal (såsom ett tredjemansavtal) och rör sig således inte om någon generell princip om att A:s krav mot C grundat på ett utomobligatoriskt ansvar alltid träffas av ansvarsbegränsningar.

I detta sammanhang kan återigen Skärbrännarfallet nämnas, även om Högsta domstolen inte prövade frågan direkt. Som redogjordes för i avsnitt 3.4 invände C i tingsrätten att ansvarsbegränsningarna i standardavtalet som reglerade både ledet A–B och B–C skulle tillämpas *analogt*. Högsta domstolen valde en annan lösning genom att jämka C:s utomobligatoriska skadeståndsansvar med stöd av 3 kap. 6 § SkL så att det motsvarade maximibeloppet av C:s ansvarsförsäkring. Resultatet av denna jämkning, där Högsta domstolen inte behöver tillämpa avtalsinnehåll på en skadeståndstalan på utomobligatorisk grund, kan i princip bli detsamma som om ansvarsbegränsningen skulle ha tillämpats. Enligt standardavtalet mellan parterna (AB 72) är ansvarsbegränsningen om 15 % av kontraktssumman *eller* till parts försäkringsskydd, om detta är högre. Genom att tillämpa jämkningsregeln i 3 kap. 6 § SkL kommer således, förutsatt att försäkringsskyddet är högre än 15 % av kontraktssumman, C inte behöva att utge mer än vad som hade varit för handen vid en inomobligatorisk talan med ansvarsbegränsningar.

Att en ansvarsbegränsning kan tillämpas även utanför det direkta avtalsförhållandet kan initialt verka apart med tanke på principen om avtalets subjektiva begränsning. Det hela blir dock mindre främmande om det ses utifrån rättsfiguren tredjemansavtal, som utgör ett undantag till den ovan nämnda principen. Det är enligt mig även en bättre ordning om ansvarsbegränsningar inte *hindrar* men däremot *kan begränsa* A:s skadeståndsanspråk mot C. Det ligger i linje dels med A:s befogade rätt att vilja bli ersatt för sin skada, dels med C:s intresse av att på förhand kunna begränsa sin skadeståndsskyldighet inom ramen för avtalsprestationen. Det gör sig särskilt tydligt i de fall då det är B:s insolvens som föranleder att A vill vända sig mot C med sina skadeståndskrav.

---

¹⁷⁶ Lindskog 2010, s. 209.

¹⁷⁷ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 31.

4.3 Korttidspreskription vid utomobligatoriska direktkrav

Enligt 2 § 1 st. preskriptionslagen (SFS 1981:130) preskriberas fordringar mellan näringsidkare som huvudregel efter tio år. Det är dock vanligt förekommande att parter väljer att avtala om en betydligt kortare frist än så, s.k. korttidspreskription, eller att andra regler om preskription följer av lag, specialpreskription.¹⁷⁸

Det första som här utreds är huruvida det ska göras en åtskillnad mellan ansvarsbegränsningar och korttidspreskription när det gäller avtalsvilkorens betydelse för utomobligatoriskt skadeståndsanspråk. Lindskog anser att dessa två situationer principiellt bör hållas isär, eftersom en avtalad preskriptionsregel inte begränsar ansvaret, utan syftar till att driva fram en snar avveckling av parternas mellanhavanden.¹⁷⁹ Kommissionsfallet får, enligt min mening, anses ge stöd åt Lindskogs uppfattning. I bägge leden av avtal fanns en bestämmelse (4 § NSAB 85) som stadgade att avtalsvillkor som *begränsar* ansvaret inte kunde åberopas vid uppsåtligt vållande. Enligt Högsta domstolen begränsar inte den avtalade preskriptionsbestämmelsen ansvaret, utan sätter endast ut en tidsgräns inom vilket anspråket måste göras gällande.¹⁸⁰

Att A:s anspråk gentemot B är preskriberat enligt en avtalad korttidspreskription i ledet A–B kan vara en av anledningarna till att A riktar sitt anspråk mot C, då ett utomobligatoriskt krav i allmänhet omfattas av den tioåriga preskriptionen. I en sådan situation är frågan vilken betydelse avtalsinnehållet ska få för A:s utomobligatoriska talan mot C. Enligt de i kapitel 3 redovisade fallen finns det ingenting som talar för att en avtalad korttidspreskription kan *hindra* A:s utomobligatoriska skadeståndstalan mot C, i bemärkelsen att den skulle medföra att A har att hålla sig till sin avtalspart B.

Den intressanta frågeställningen är istället om utgångspunkten bör vara att den avtalade korttidspreskriptionen *träffar* den utomobligatoriska talan, för att på så sätt skydda C? Eller bör A prioriteras och, utan hinder av preskription, kunna bli ersatt för den av C orsakade skadan?

---

¹⁷⁸ Lindskog 2011, s. 130ff., som anser att utgångspunkten är att en avtalad preskriptionsbestämmelse ska jämföras med en bestämmelse om specialpreskription.

¹⁷⁹ Lindskog 2011, s. 573.

¹⁸⁰ NJA 2014 s. 760 p. 21.

Munukka anser att huvudregeln är att inte heller avtalade tidsfrister ska omfatta utomobligatoriska anspråk.¹⁸¹ Även Lindskog menar att utgångspunkten bör vara att avtalad korttidspreskription som huvudregel *inte* träffar ett utomobligatoriskt anspråk,¹⁸² i vart fall under förutsättningen att det inte finns någon särskild lagbestämmelse därom.¹⁸³ Det sagda innebär dock inte att avtalet inte ska tolkas och att man därigenom kan komma till en annan slutsats.¹⁸⁴ Så var som bekant fallet i Kommissionsfallet, där A:s talan mot C träffades av en avtalad preskriptionsfrist i ledet B–C, efter att Högsta domstolen tolkat parternas avtal såsom ett kommissionsförhållande.

I avsnittet ovan har det diskuterats huruvida ansvarsbegränsningar kan träffa ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk när tredjemansavtal, även konkludenta sådana, är för handen. I avsnitt 3.7.5 framhölls att det bör, bland annat, krävas att B har haft ett särskilt och för A synbart intresse av att A:s rätt gentemot C är inskränkt, för att ett konkludent tredjemansavtal ska kunna anses föreligga. I fallet med ansvarsbegränsningar finns ofta ett sådant intresse för B, som annars kan riskera att få utge det överskjutande beloppet till C som denne har fått utge till A. När det är fråga om preskription är situationen dock annorlunda; om A vänder sig mot C efter preskription enligt avtalsvillkor och C:s rätt mot B har preskriberats inom samma frist, har B inte heller något eget intresse av C ska få återoppta korttidspreskriptionen mot A.¹⁸⁵

Enligt min mening är utgångspunkten att ett avtalsvillkor om korttidspreskription inte träffar A:s skadeståndstalan på utomobligatorisk grund mot C. För C:s räkning är det därför av stor vikt att vara uppmärksam på ett skadeståndskrav kan komma att riktas även efter preskription enligt avtalet. C bör därför prissätta sin avtalsprestation därefter eller reglera frågan på förhand.

---

¹⁸¹ Munukka 2015/2016, s. 411.

¹⁸² Lindskog 2010, s. 209.

¹⁸³ Lindskog 2011, s. 572.

¹⁸⁴ Lindskog 2010, s. 208.

¹⁸⁵ NJA 2014 s. 760 Lindskogs tillägg p. 32.

5 Sammanfattande slutsatser och avslutande reflektion

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka under vilka förutsättningar A kan rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot C, trots förekomsten av en avtalskedja. Genom Kommissionsfallet står det klart att huvudregeln är att det inte finns någon allmän regel som hindrar A från att rikta en sådan talan mot C. Från denna huvudregel finns det dock flera viktiga undantag, som bygger på lokutionen *föranleds av avtal* i Högsta domstolens domskäl i Kommissionsfallet.

Ett sådant undantag är naturligtvis om A och B uttryckligen har avtalat om att A inte har rätt att vända sig mot C på utomobligatorisk grund. Den typen av avtalsvillkor bör inte vålla några större problem vid rättstillämpningen.

Har parterna inte tydligt reglerat frågan, kan domstolar ändå tolkningsvis finna att det är fråga om ett konkludent tredjemansavtal, med innebörden att A och B har avtalat om att A inte får vända sig mot C på utomobligatorisk grund. Jag anser att Generalentreprenadsfallet och Kommissionsfallet ger stöd för att uppsatsens grundproblem egentligen till största del handlar om just tredjemansavtal. Detta anser jag gäller särskilt Generalentreprenadsfallet, vars domskäl jag har ställt mig kritisk till, där den enda möjliga förklaringen till domstolens resonemang är att det är fråga om tredjemansavtal.

I Kommissionsfallet ansåg Högsta domstolen att rättsförhållandet var att klassificeras som kommission. Det *hindrade* inte A:s möjligheter att rikta ersättningsanspråk mot C baserat på ett utomobligatoriskt ansvar, men *begränsade* A:s talan på så sätt att avtalsinnehåll i ledet B–C träffade anspråket, som därigenom ansågs preskriberat. Ett kommissionsförhållande, även ett intolkat sådant, är således ett undantag från huvudregeln som föranleds av avtal.

Särskild uppmärksamhet har riktats mot avtal på entreprenadrättens område. Här anser jag att Generalentreprenadsfallet fortfarande är aktuellt, och hindrar en talan från A riktad mot C i de fall då det i ledet A–B är avtalat AB 92. Detsamma gäller, enligt min mening, om avtalsinnehållet i ledet A–B utgörs av AB 04, ABT 94 eller ABT 06. Om den skadevållande handlingen beror på C:s grova vårdslöshet eller uppsåtliga agerande eller att C har åsidosatt en särskilt säkerhetsförpliktelse, gäller dock inte kanaliseringsregeln. Jag har

även framhållit att det är oklart om kanaliseringsregeln gäller i de fall då det inte är fråga om en generalentreprenad utan en delad entreprenad.

I de fall när kontraktskedjan består av kopplade standardavtal har jag dragit slutsatsen att det kan ha betydelse för A:s rätt att rikta en utomobligatorisk skadeståndstalan mot C, men att det inte är ensamt avgörande. Det kan då få betydelse som tolkningsdatum för domstolars bedömning om avtalet i ledet A–B kan anses vara ett konkludent tredjemansavtal till förmån för C.

Jag har även undersökt ansvarsbegränsningar och avtalad korttidspreskription och dess betydelse för grundproblemet närmare. I Generalentreprenadsfallet hindrade ansvarsbegränsningarna A från att rikta sitt ersättningsanspråk mot C, men jag har utifrån det senare Kommissionsfallet dragit slutsatsen att ansvarsbegränsningar inte längre, som utgångspunkt, ska hindra en sådan talan. Däremot kan sådant avtalsinnehåll begränsa en utomobligatorisk skadeståndstalan, såsom i fallet Temarör. Gällande korttidspreskription finns det inget i praxis från Högsta domstolen som tyder på att det skulle kunna hindra en talan. Utgångspunkten är även att korttidspreskription inte begränsar en utomobligatorisk talan, men att annat kan följa genom tolkning av parternas avtal, såsom i Kommissionsfallet.

Huvudregeln från Kommissionsfallet är måhända tydlig, men undantags-situationerna är flertaliga och framförallt svårtolkade. Vad kan detta tänkas få för konsekvenser? Jag anser att rättsläget idag är alltför komplicerat och oförutsebart för att kunna utgöra en önskvärd ordning. Det framgår enligt mig av den underrättspraxis som tillkommit efter Kommissionsfallet, där tingsrätterna synes ha svårt att hantera gällande rättsläge. Om parterna inte har reglerat frågan uttryckligen i sina avtal öppnar det upp för argumentation om att avtalet ändå ska tolkas som att A och B har avtalat om att A inte ska ha möjlighet att rikta sina ersättningsanspråk mot C. Bedömningsgrunderna, utifrån Lindskogs modell, för om ett konkludent tredjemansavtal kan anses vara för handen innehåller subjektiva rekvisit som jag bedömer kommer leda till svårigheter vid domstolars bedömning.

Det nuvarande rättsläget anser jag således vara komplicerat och processdrivande. Det är ett resultat av att uppsatsens grundproblem är en komplex fråga som kanske inte heller bör ha ett enkelt svar. Jag anser att det i största mån bör lämnas till avtalsparterna att själva reglera och att domstolar bör vara försiktiga med att ingripa i framförhandlade standardavtal. Det är önskvärt att parter själva reglerar frågan och jag spår en utvecklig med tydligare avtalsregleringar om A:s möjligheter till utomobligatorisk direktkravs rätt, med risk för ett ökat antal tvister med komplicerade tolkningsspörsmål om så inte sker.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

- Prop. 1972:5   *Förslag till skadeståndslag m.m.*
Prop. 1973:138   *Förslag till konsumentköplag, m.m.*

Litteratur

- Adestam, Johan: *Den dokumentvillkorade garantin*, Stockholm 2014.
- Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars & Lindell-Frantz, Eva: *Avtalsrätt I*, 14:e uppl., Lund 2016.
- Bengtsson, Bertil: ”Komplikation eller förenkling – ett civilrättsligt dilemma”. I: *Festskrift till Jan Ramberg (red.: Bernitz, Ulf, Grönfors, Kurt, Hellner, Jan, Kleineman, Jan, Sandström, Jan & Herre, Johnny)*, Stockholm 1996.
- Bengtsson, Bertil: ”Allmänna principer om kontraktsansvar?”. I: *Festskrift till Lars Gorton (red.: Lindell-Frantz, Eva, Lindquist, Björn, Nordell, Per Jonas, Ramberg, Christina & Ramberg, Jan)*, Lund 2007.
- Bengtsson, Bertil: ”Svensk rättspraxis: Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2007–2009”. I: *Svensk juristtidning*, 2010 s. 753 – 770.
- Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland: *Skadeståndslagen – en kommentar m.m.*, Stockholm 2014.
- Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald & Unger, Sven: *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, 2:a uppl., Stockholm 2013.
- Bernitz, Ulf: *Standardavtalsrätt*, Stockholm 2013.
- Calissendorf, Kerstin, Lambertz, Göran & Lindskog, Stefan: ”Tillägg till Högsta domstolens avgöranden, samt något om skiljaktigheter”. I: *Svensk juristtidning*, 2012 s. 313 – 318.
- Dahlman, Christian: *Konkurrerande culpakriterier*, Lund 2000.
- Grönfors, Kurt: *Avtalsgrundande rättsfakta*, 2:a uppl., Stockholm 2013.
- Hellner, Jan: ”Utvecklingslinjer i skadeståndsrätten”. I: *Festskrift till Anders Agell (red.: Håstad, Torgny, Lindblom, Per Henrik & Saldeen, Jan)*, Uppsala 1994.

Hellner, Jan: ”Linked Contracts”. I: *Making Commercial Law – Essays in Honour of Roy Goode* (red. Cranston, Ross), Oxford 1997.

[Cit.: Hellner 1997a]

Hellner, Jan: ”Sjörätten och den allmänna kontraktsrätten”. I: *Festskrift till Jan Sandström* (red.: Ramberg, Jan, Grönfors, Kurt, Gorton, Lars, Gunne, Eva & Hultmark, Christina), Stockholm 1997.

[Cit.: Hellner 1997b]

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H.: *Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt. H. 1, Särskilda avtal*, 6:e uppl., Stockholm 2015.

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H.: *Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt. H. 2, Allmänna ämnen*, 6:e uppl., Stockholm 2016.

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus: *Skadeståndsrätt*, 9:e uppl., Stockholm 2014.

Herre, Johnny: *Ersättningar i köprätten – särskilt om skadeståndsberäkning*, Stockholm 1996.

Håstad, Torgny: *Köprätt – och annan kontraktsrätt*, 6:e uppl., Uppsala 2009.

Ingvarsson, Anders & Utterström, Marcus: ”Högsta domstolens intåg i entreprenadrättens slutna rum”. I: *Svensk juristtidning*, 2015 s. 258–278.

Jareborg, Nils: ”Rättsdogmatik som vetenskap”. I: *Svensk juristtidning*, 2004 s. 1–10.

Johansson, Svante O.: ”Direktkrav i senare tids rättstillämpning”. I: *Festskrift till Torgny Håstad* (red.: Lambertz, Göran, Lindskog, Stefan & Möller, Mikael), Uppsala 2010.

Johansson, Svante O.: ”Grov vårdslöshet och avtalsfrihet – var står vi idag med ansvarsfriskrivningar?”. I: *Juridisk tidskrift*, 2015/2016 s. 50–67.

Kleineman, Jan: *Ren förmögenhetsskada – särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Stockholm 1987.

Kleineman, Jan: ”Utomkontraktuellt ansvar med kontraktsrättsliga begränsningar”. I: *Utblick och inblick – vänbok till Claes Sandgren* (red.: Madell, Tom, Bergling, Per, Edström, Örjan & Rosén, Jan), Uppsala 2012.

Lindell-Frantz, Eva: ”Produktansvar avseende konsumenttjänst”. I: *Bertil Bengtsson 90 år (red.: Blomstrand, Severin, Carlsson, Mia, Matsson, Dag, Skarhed, Anna, & Unger, Sven)*, Stockholm 2016.

Lindskog, Stefan: ”Något om rättslig flerspårighet”. I: *Festskrift till Gertrud Lennander (red.: Gernandt, Johan, Kleineman, Jan & Lindskog, Stefan)*, Stockholm 2010.

Lindskog, Stefan: *Preskription – om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid*, 3:e uppl., Stockholm 2011.

Lindskog, Stefan: ”Garantier med dokumentvillkor – kommentarer med anledning av en avhandling”. I: *Juridisk tidskrift*, 2014/2015 s. 829–872.

Lindskog, Stefan: ”Jämkning av kommersiella avtalsförhållanden”. I: *Aftaleloven 100 år – baggrund, status, utmaningar, framtid (red. Andersen, Mats Bryde, Bärlund, Johan, Flodgren, Boel & Giertsen, Johan)*, Köpenhamn 2015.

Motiv AB 72 : allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 72 samt kontraktsformulär och anbudsformulär Svenska teknologföreningens formulär 18/72, 19/72, 20/72 och 21/72. Utgiven av Svenska teknologföreningens kontraktskommitté, Stockholm 1973.

[Cit.: Motiv AB 72]

Munukka, Jori: ”Ansvarsbegränsningar och anspråk mot motparts kontraktsmedhjälpare”. I: *Stockholm Centre for Commercial Law (red. Carlson, Caroline, Verständig, Aron & Schultz, Mårten)*, Årsbok V, 2014.

Munukka, Jori: ”Utomobligatoriska anspråk mot avtalsparts kontraktsmedhjälpare och mot avtalspart”. I: *Juridisk tidskrift*, 2015/2016 s. 410–428.

Nydrén, Birger: ”Underentreprenör har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda”. I: *Juridisk tidskrift*, 2007/2008, s. 700–710.

Peczenik, Aleksander: *Juridikens metodproblem: rättskällelära och lagtolkning*, 2:a uppl., Stockholm 1980.

Ramberg, Christina: ”Skiljedom om jämkning av ansvarsbegränsningar, reklamation, rådgivaransvar, skadeståndsberäkning och prisavdrag”. I: *Juridisk tidskrift*, 2010/2011 s. 918–933.

Ramberg, Jan & Herre, Johnny: *Allmän köprätt*, 8:e uppl., Stockholm 2016.

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina: *Allmän avtalsrätt*, 10:e uppl., Stockholm 2016.

Samuelsson, Per: *Entreprenadavtal: särskilt om ändrade förhållanden*, Stockholm 2011.

Samuelsson, Per & Arvidsson, Niklas: ”Entreprenadrättsliga felpåföljder”. I: *Ny Juridik*, 2015 s. 27–48.

Sandgren, Claes: *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – ämne, material, metod och argumentation*, 3:e uppl., Stockholm 2015.

Ulfbeck, Vibe: *Kontraktets relativitet – det direkte ansvar i formueretten*, Köpenhamn 2000.

Zackariasson, Laila: *Direktkrav – om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, Uppsala 1999.

Övrigt

Byggandets Kontraktskommitté yttrande i Högsta domstolens mål Ö 918-06 (sedermera NJA 2007 s. 758), aktbilaga 9, daterat 2007-04-20.

[Cit.: Yttrande BKK]

Kleineman, Jan: *Skada som förutsättning för att ett försäkringsbolag skall kunna utöva legal regressrätt*. Stockholm 2016-04-17. Rättsutlåtande i Svea hovrätts mål nr T 3492-16, aktbilaga 4.

[Cit.: Kleineman 2016]

Svensk Byggtjänst & Byggandets Kontraktskommitté: *Allmänna bestämmelser och andra standardkontrakt för byggsektorn*, 2:a upplagan, Stockholm 2014.

Ramberg, Christina. Blendow Lexnova Expertkommentar - Affärsjuridik maj 2009. www.christinaramberg.se/Download/1e864289-e3f3-4893-a781-1ef8193ae997. Hämtad 2016-11-15.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1882 s. 451
NJÄ 1887 s. 102
NJÄ 1939 s. 360
NJÄ 1947 s. 21
NJÄ 1949 s. 289 [”Postverksfallet”]
NJÄ 1986 s. 712 [”Hamnkransfallet”]
NJÄ 1996 s. 118 [”Skärbrännarfallet”]
NJÄ 1997 s. 44
NJÄ 2000 s. 48
NJÄ 2001 s. 711 [”Bankvalvsfallet”]
NJÄ 2005 s. 142
NJÄ 2007 s. 758 [”Generalentreprenadsfallet”]
NJÄ 2009 s. 16 [”Bostadsrättsfallet”]
NJÄ 2010 s. 629 [”Temarör”]
NJÄ 2012 s. 597
NJÄ 2012 s. 725
NJÄ 2013 s. 271
NJÄ 2014 s. 760 [”Kommissionsfallet”]
NJÄ 2014 s. 960
NJÄ 2015 s. 1040

Hovrätter

Svea hovrätts dom 2011-09-27 i mål T 1085-11

Tingsrätter

Gällivare tingsrätts dom 2016-05-04 i mål T 704-14
Luleå tingsrätts dom 2015-02-06 i mål T 1833-12
Solna tingsrätts dom 2016-04-01 i mål T 1700-14

Övrigt

Skiljedom meddelad 2012-07-29, inkommen till Högsta domstolen i mål T 176-12 (sedermera NJÄ 2014 s. 760), aktilaga 7 [”Skiljedomen”]